

ВІСНИК

Вищої кваліфікаційної
комісії суддів України

**ВІД «БУКВИ» ДО «ДІЇ»:
ПЕРШЕ ПРИЗНАЧЕННЯ
СУДДІВ І ПЕРШЕ
ВИПРОБУВАННЯ ЗАКОНУ
ПРО СУДОУСТРІЙ
І СТАТУС СУДДІВ**

стор. 15

**ПІД ПИЛЬНОЮ УВАГОЮ
СУСПІЛЬСТВА**

стор. 18

СКЛАД ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ СУДДІВ УКРАЇНИ

САМСІН
Ігор Леонович

Голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Суддя Верховного Суду України

Народився 30 листопада 1957 р. Неодноразово обирався до складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. 16 вересня 2010 року Головою Державної судової адміністрації України Самсін І.Л. призначений до складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, обраний Головою Комісії.

Суддя вищого кваліфікаційного класу. Заслужений юрист України. Кандидат юридичних наук. Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, Почесною відзнакою Верховного Суду України «За вірність закону».

МАСЛІЙ
Володимир Іванович

Секретар Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Суддя Київського апеляційного адміністративного суду

Народився 7 травня 1962 р. На X позачерговому з'їзді суддів 16 вересня 2010 року призначений до складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, обраний секретарем Комісії.

КОЛЕСНІК
Галина Антонівна

Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Суддя Донецького апеляційного адміністративного суду

Народилася 12 липня 1946 р. Призначена на посаду члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України 16 вересня 2010 року на X позачерговому з'їзді суддів. Заслужений юрист України.

ГОРБАЧОВА
Лідія Павлівна

Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Суддя Харківського апеляційного господарського суду

Народилася 10 липня 1950 р. На X позачерговому з'їзді суддів призначена членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України 16 вересня 2010 року. Заслужений юрист України.

МАРЦИНКЕВИЧ
Анатолій Миколайович

Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Суддя апеляційного суду Хмельницької області

Народився 1 серпня 1957 р. Рішенням X позачергового з'їзду суддів України від 16 вересня 2010 року обраний до складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

СКЛАД ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ СУДДІВ УКРАЇНИ

МІКУЛІН
Віктор Петрович
Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Професор кафедри адміністративного та господарського права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»
Народився 7 вересня 1960 р. Призначений членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України 10 вересня

2010 року рішенням з'їзду представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ.
Доктор юридичних наук, професор.

СОКУРЕНКО
Дмитро Михайлович
Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Начальник Головного управління юстиції у м. Києві

Народився 30 жовтня 1951 р. Наказом Міністра юстиції України від 16 вересня 2010 року призначено членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.
Заслужений юрист

України. Нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня, нагрудним знаком Міністерства юстиції України «За заслуги», нагрудним знаком Київського міського голови «Знак пошани».

МЕЛЬНИК **Микола Григорович**
Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Професор кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Народився 14 травня в 1953 р. З'їздом представників юридичних вищих навчальних закладів та наукових установ 10 вересня

2010 року призначений до складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.
Кандидат юридичних наук. Заслужений юрист України.
Нагороджений відзнаками Верховної Ради України, Державного управління справами України, Ради національної безпеки і оборони України, Міністерства внутрішніх справ України.

ФАДЕЄВА
Ніна Миколаївна
Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Радник Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, суддя у відставці

Народилася 7 березня 1944 р. Неодноразово обиралася до складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

21 вересня 2010 року розпорядженням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини призначена членом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.
Суддя вищого кваліфікаційного класу. Заслужений юрист України. Нагороджена орденом «Княгині Ольги» III ступеня.

ШАРГАЛО
Віктор Іванович
Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Суддя Вищого господарського суду України
Народився 21 січня 1951 р. До складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

призначений 16 вересня 2010 року рішенням X позачергового з'їзду суддів України.

ПІНЧУК
Микола Григорович
Член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Суддя Верховного Суду України

Народився 11 серпня 1947 р. Неодноразово обирався до складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.
Призначений до складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

16 вересня 2010 року на X позачерговому з'їзді суддів.
Суддя вищого кваліфікаційного класу. Заслужений юрист України. Нагороджений Почесною відзнакою Верховного Суду України «За вірність закону», Почесною грамотою Верховної Ради України.

Президент України

Колективу Вищої кваліфікаційної
комісії суддів України

Шановні правники!

Щиро вітаю вас з нагоди першої річниці утворення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

За цей час Комісія як постійно діючий орган в системі вітчизняного судоустрою продемонструвала суспільству високі стандарти роботи та досягла вагомих результатів у формуванні якісного складу суддівського корпусу.

Упевнений, що ваше відповідальне ставлення до виконання своїх обов'язків є запорукою утвердження в Україні справедливого правосуддя й можливості захисту порушених прав та інтересів кожного незалежним і неупередженим судом.

Бажаю усім нових здобутків, міцного здоров'я і благополуччя.

З повагою

 Віктор ЯНУКОВИЧ

16 ВЕРЕСНЯ — ПЕРША РІЧНИЦЯ ЗАСНУВАННЯ КОМІСІЇ

Привітання Президента України	2
Привітання Ігоря Самсіна	4
Привітання Сергія Ківалова	5
Привітання Володимира Колесниченка	6
Законодавство має бути голосом розуму, а суддя — голосом закону. Віктор Татьков	7
Привітання Олександра Пасенюка	9
Привітання Леоніда Фесенка	10
Привітання Павла Гвоздика	10

У КОМІСІЇ: ТОЧКА ЗОРУ

Португальська система оцінки професійної діяльності судді та шляхи її використання в Україні. Микола Мельник	11
--	----

ПЕРШІ ПІДСУМКИ РОБОТИ

Від «букви» до «дії». Ігор Самсін	15
Під пильною увагою суспільства. Богдан Оленчин	18
Добір кандидатів на посаду судді вперше: позитивний досвід та практичні аспекти. Нані Отрода	20
Якщо театр починається з гардеробної, то установа — з управління кадрів. Олег Цимбалюк	22
Розгляд звернень громадян. Що у підсумку? Ольга Рибка	24
Дисциплінарна відповідальність судді. Василь Косенко	26

ОКРЕМА ДУМКА

Плідна взаємодія — запорука успіху. Віталій Боровко	30
--	----

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

Становлення інституту кандидата на посаду судді в Україні. Іван Марочкін, В'ячеслав Комаров	32
---	----

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ

Місце Національної школи суддів України в системі судоустрою України. Наталія Шукліна	40
---	----

СУДИ ЗАГАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Добросовісне, чесне і кваліфіковане правосуддя — обов'язок кожного судді. Віктор Городовенко	43
--	----

МІЖНАРОДНИЙ ВЕКТОР

Міжнародна діяльність Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. Поліна Казакевич	44
Співпраця заради майбутнього. Наталія Петрова, Мирослава Воронцова	46

Науково-практичний,
юридичний журнал
Видається із вересня 2011 року

Засновник
Вища кваліфікаційна комісія суддів
України

Свідоцтво про державну реєстрацію
серія КВ №17953–6803Р

Голова Редакційної ради
І. Л. Самсін

Редакційна рада:
В. І. Маслій, Л. П. Горбачева,
Г. А. Колеснік,
А. М. Марцинкевич,
к.ю.н. М. Г. Мельник,
к.ю.н. М. Г. Пінчук,
Д. М. Сокурєнко,
В. І. Шаргало, Н. М. Фадеєва,
д.ю.н. В. П. Мікулін,
д.ю.н. В. Т. Маляренко,
к.ю.н. Н. Г. Шукліна,
к.ю.н. О. П. Кучинська,
д.ю.н. О. Л. Копиленко,
Р. І. Кирилюк,
д.ю.н. А. В. Портнов,
д.ю.н. Д. М. Притика,
д.ю.н. І. Є. Марочкін,
д.ю.н. Є. Б. Кубко,
Б. М. Оленчин, Н. С. Отрода,
В. Г. Данчук, В. Й. Косенко,
Р. М. Палій, Л. М. Какауліна,
Д. С. Віннік, к.ю.н. М. І. Костін,
к.ю.н. В. В. Гевко, О. В. Цимбалюк

Редакційна колегія:
Б. М. Оленчин (голова
редакційної колегії)
О. В. Дронговська
(головний редактор)
к.ю.н. М. Г. Мельник,
д.ю.н. В. П. Мікулін,
Н. С. Отрода, В. Г. Данчук,
В. Й. Косенко, Р. М. Палій,
Л. О. Майстрєнко,
П. В. Казакевич, Р. М. Савчук,
В. І. Боровко, Л. М. Какауліна,
Р. А. Кидисюк, М. Ю. Чернишова,
І. А. Пархоменко (секретар)

Відповідальність за достовірність
фактів, цитат, власних назв та інших
відомостей несуть автори публікацій.

Оригінал-макет затверджено Вищою
кваліфікаційною комісією суддів
України

Видавець ТОВ «Піраміда»

© Текст — Вища кваліфікаційна
комісія суддів України

Адреса редакції:
м. Київ, вул. Каменєва, 8
тел. 288-88-59
www.vksu.gov.ua

Шановні колеги!

Маю честь запропонувати вашій увазі пілотний номер «Вісника Вищої кваліфікаційної комісії суддів України», який, переконаний, невдовзі стане популярним виданням у суддівських колах, серед практиків і науковців правової сфери.

Ідея створення свого часопису народилася давно і у 2006 році втілювалася в реалізований, завдячуючи сприянню Агентства США з міжнародного розвитку, проект «Інформаційний вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України». З прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Комісія як новостворений постійно діючий орган у системі судоустрою була наділена більш

широкими повноваженнями, що передбачали забезпечення важливого напрямку розвитку судової реформи в країні — формування високопрофесійного корпусу носіїв судової влади, утвердження в Україні інституту призначення, переведення судді, здійснення дисциплінарного провадження. А відтак, виникла необхідність випуску журналу як офіційного науково-практичного періодичного видання.

Зазначу, що система судоустрою і судочинства в нашій країні є найбільш вразливою гранню суспільного життя і будь-які новації в її функціонуванні часто стають центром дискусій у політикумі і пресі, що в підсумку не дає об'єктивної картини. Саме тому серед завдань, що виконує Комісія, одним з основних я вважаю систематичне, об'єктивне і повноцінне інформування громадськості про її роботу. Не скажу нічого нового, якщо зауважу, що прозорість і відкритість у діяльності усіх гілок судової влади великою мірою визначатиме успіх державної політики у цій сфері.

Рік напруженої праці збагатив колектив Комісії практичним досвідом. Зібрано цінний матеріал для аналітики під час організації проведення добору кандидатів на посаду судді вперше, в процесі перевірок у рамках дисциплінарного провадження, і ми готові поділитись цією інформацією з громадськістю. Нехай вона стане вагомим аргументом на користь реформи національної судової системи.

Для колективу Комісії дуже важливо презентувати вам, шановні читачі, високоякісний інтелектуальний продукт, інформаційне наповнення якого буде актуальним і корисним з точки зору практичного застосування, задовольнить різнобічні професійні інтереси. Ви матимете змогу постійно знайомитися з результатами роботи та рішеннями Комісії, нормативними актами внутрішньої діяльності і коментарями до них, матеріалами науково-практичних конференцій із судово-правової тематики, з аналітикою наукового і прикладного характеру, а також дописувати до журналу, дискутувати з проблематики, запропонованої до обговорення, висловлювати думки щодо вдосконалення журналу.

У переддень першої річниці створення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України щиро вітаю усіх з виходом першого номера «Вісника Вищої кваліфікаційної комісії суддів України». Сподіваюся, що це видання об'єднає на своїх сторінках усіх, кому не байдуже майбутнє нашої судової системи, усіх, хто самовіддано працює на благо України.

Ігор Самсін
Голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України,
суддя Верховного Суду України,
заслужений юрист України,
кандидат юридичних наук

Вельмишановні члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України!

Щиро радий привітати вас з нагоди свята — року з початку діяльності постійно діючого органу в системі судустрою України — Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Авторитет судової гілки влади у суспільстві формують судді, які високопрофесійно здійснюють правосуддя і ухвалюють справедливі рішення. Саме тому в стратегії впровадження судової реформи одним з ключових напрямів було визначено створення дієвого механізму добору суддівських кадрів, підвищення їхньої кваліфікації та притягнення до відповідальності тих з них, хто порушує Закон.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України, маючи на початку своєї роботи невеликий матеріальний ресурс, але сконцентрувавши сильний кадровий потенціал та прагнення до плідної праці, здійснила та продовжує здійснювати велику роботу щодо проведення на належному рівні іспитів кандидатів на посаду судді вперше, надання рекомендацій про обрання на посаду судді безстроково та притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

Без застереження зазначу, що здійснюючи свою відповідальну діяльність, Вища кваліфікаційна комісія суддів України повною мірою сприяє впровадженню судової реформи в Україні, яка є одним з визначальних напрямів курсу Президента України у побудові та розвитку демократичної правової держави.

Вважаю, що започаткування вами видання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України є своєчасним і необхідним кроком, спрямованим на висвітлення цілей і завдань судової реформи, доведення до широкого загалу принципів діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, встановлення прозорості в роботі.

Бажаю вам, щоб набутий в період реформування цінний досвід та новаторський підхід до справи завжди надавали наснаги у роботі, сприяючи подальшому підвищенню рівня професійності здійснення правосуддя.

Міцного здоров'я, невичерпного натхнення, блискучих перемог, щастя Вам і Вашим близьким!

З повагою

Голова Комітету Верховної Ради України
з питань правосуддя

С. Ківалов

Шановний Ігоре Леоновичу!

Від імені Вищої ради юстиції та від себе особисто щиро вітаю Вас та всіх членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, а також колектив її секретаріату з річницею від початку діяльності Комісії.

Сьогодні, в умовах утвердження в Україні верховенства права, розбудова справедливого, неупередженого та доступного правосуддя є одним із найактуальніших пріоритетів у діяльності держави.

Саме тому приємно відзначити, що за досить короткий термін реалізації судової реформи Вища кваліфікаційна комісія суддів України спромоглася зайняти чільне місце в системі судоустрою, ставши вагомим постійно діючим державним органом, від якого залежить запровадження ефективного механізму формування дійсно високопрофесійного суддівського корпусу, підвищення відповідальності безпосередньо кожного судді за прийняте рішення, за забезпечення поваги до честі й гідності людини у судовому процесі.

Переконаний, що наслідком роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України стануть поповнення національної судової системи кваліфікованими, високоморальними суддівськими кадрами, здатними здійснювати якісне незалежне, неупереджене судочинство, та відновлення довіри громадян до правосуддя.

Хочу побажати Вам, усім членам Комісії та працівникам її секретаріату міцного здоров'я, добробуту, невичерпної енергії, творчих успіхів та вагомих результатів у професійній діяльності.

З повагою

**Голова
Вищої ради юстиції**

В. М. Колесніченко

**Шановні працівники редакції журналу
«Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України»!**

Прийміть щирі вітання з нагоди створення журналу «Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» та виходу у світ його першого числа.

Приємно відзначити, що за досить короткий строк реалізації судової реформи, Вища кваліфікаційна комісія суддів України не лише стала вагомою ланкою механізму формування дійсно високопрофесійного суддівського корпусу, підвищення відповідальності безпосередньо кожного судді за прийняте рішення, за забезпечення поваги до честі й гідності людини у судовому процесі, але й зробила важливий крок для забезпечення гласності, відкритості та прозорості своєї діяльності, заснувавши власне офіційне видання.

Впевнений у тому, що значущість цієї події як для суддівського корпусу, так і для суспільства в цілому не підлягає сумніву, оскільки відкритість у діяльності Комісії є важливою ознакою демократичності як судової влади, так і держави.

Зичу журналу набути авторитету серед юридичних видань країни, досвідченого авторського активу, плідних дискусій на його шпальтах та широкого читачького загалу, а редакційному колективу — міцного здоров'я, добробуту, щастя, життєвої енергії, цікавих матеріалів і проектів та творчої насаги.

З повагою

**Голова
Вищої ради юстиції**

В. М. Колесніченко

Віктор Татьков,
кандидат юридичних наук,
Голова Вишого господарського суду України

Законодавство має бути голосом розуму, а суддя — голосом закону

Двадцятиріччя нашої держави ознаменоване суттєвими позитивними кроками в багатьох напрямках. Зокрема, значущі зміни відбуваються в аспекті державотворення та зміцнення влади. Намічені реформи в різних галузях спонукають до принципово нового бачення майбутнього країни, а отже і до нових шляхів вирішення назрілих проблем. Судова влада тривалий час перебуває в центрі особливої уваги суспільства. Завдяки кардинальній трансформації як у процесуальній, так і в площині судоустрою, було подолано бар'єр з кількох судових реформ, який майже два десятиліття не давав спокою та стабільних гарантій функціонуванню судочинства.

Сьогодні судова влада України стає все сильнішою і незалежною, торуючи нелегкий шлях оновлення, складнощів і дискусій.

Протягом усього періоду своєї діяльності господарські суди перебували в епіцентрі всіх соціальних проблем у нашій країні. Зараз вони становлять спеціалізовану судову систему, яка захищає не лише економічні інтереси кожного господарюючого суб'єкта народного господарства в цілому, а й активно впливає на формування нових економічних відносин у державі.

Прийняття Декларації про державний суверенітет України й Акта проголошення незалежності України, а також реальне забезпечення прав і свобод громадян, утвердження верховенства права обумовили необхідність проведення судово-правової реформи.

Як і передбачалося Концепцією судово-правової реформи в Україні, структурні зміни судової системи мали проходити поетапно, на основі розвитку і зміни функцій існуючих судів з поступовим відокремленням ряду їх підрозділів у самостійні ланки зі спеціальною підсудністю або в додаткові судові інстанції.

Важливим етапом у здійсненні судово-правової реформи стало прийняття Верховною Радою України в 2002 році нового Закону України «Про судоустрій України».

Протягом 2002—2010 років господарське процесуальне законодавство близько двадцяти

п'яти разів зазнавало змін, які, проте, не мали впливу на основні принципи здійснення господарського судочинства. Але серед новел законодавства за цей період заслуговують на особливу увагу норми щодо: підвідомчості господарських спорів і підсудності справ господарським судам; запобіжних заходів та забезпечення позову; особливостей провадження у справах за участю іноземних суб'єктів господарювання; судового доручення та інші.

У контексті подальшої реалізації заходів з проведення судової реформи Верховна Рада України 7 липня 2010 р. прийняла Закон України «Про судоустрій і статус суддів» (далі — Закон), яким, зокрема, внесла більш як півсотні змін і доповнень до Господарського процесуального кодексу України.

Найрадикальніших змін зазнав перегляд Вищим господарським судом України судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, а також порядок перегляду постанов Вишого господарського суду України і скасування так званої «повторної касації» та стрибкового оскарження рішень першої інстанції.

Як позитив серед нововведень окремо відзначу запровадження автоматизованої системи документообігу суду, зміну процедури відводу судді та процедури витребування доказів, запровадження таємниці нарадчої кімнати.

Останні зміни до Господарського процесуального кодексу України є, на мою думку, прагненням не лише удосконалити господарське процесуальне законодавство, але і певним чином уніфікувати його окремі норми з нормами інших процесуальних галузей — головним чином адміністративного і цивільного процесуального законодавства. Одним із актуальних питань на сьогодні є створення нового Господарського процесуального кодексу, який закріпить гарантії справедливого однозначного вирішення господарських спорів, що й стане якісним показником судочинства.

Прийнятий Закон, що синтезував вітчизняний практичний досвід та наукові напрацювання, ре-

комендації Венеціанської комісії, яка тричі надавала свої висновки з даного питання і відзначила низку позитивних рис, підтвердив виняткову роль судової гілки влади в житті держави та став потужним імпульсом у реалізації реформи.

При цьому зауважу, що судовий захист господарських правовідносин був і залишається одним із найважливіших чинників становлення і розвитку економіки України.

Двадцять років функціонування системи господарських судів України засвідчили невичерпний професійний потенціал працівників. Тож формування кадрової політики, за якою стоять фахові знання, розуміння обов'язку судді, беззаперечне дотримання суддею законодавства, забезпечення реалізації права кожного на справедливий суд, захист прав та інтересів, в ієрархії завдань, покладених на господарські суди, посідає чільне місце.

В анонімному тестуванні взяли участь понад
3400
претендентів

Давньогрецький філософ Піфагор стверджував: законодавство має бути голосом розуму, а суддя — голосом закону.

Рік тому згідно із Законом тринадцять кваліфікаційних дисциплінарних комісій суддів було об'єднано в єдиний орган — Вищу кваліфікаційну комісію суддів України, на яку покладено функції наповнення суддівського корпусу кадрами, добір кандидатів на посаду судді вперше, в тому числі проведення щодо них спеціальної перевірки та прийому кваліфікаційного іспиту; внесення до Вищої ради юстиції рекомендації про призначення кандидата на посаду судді для подальшого внесення відповідного подання Президентові України; надання рекомендації про обрання на посаду судді безстроково або відмови в наданні такої рекомендації; визначення потреби в державному замовленні на професійну підготовку кандидатів на посаду судді у Національній школі суддів України; прийняття рішення про відсторонення судді від посади у зв'язку з притягненням його до кримінальної відповідальності на підставі вмотивованої постанови Генерального прокурора України; розгляд заяв та повідомлень про дисциплінарну відповідальність суддів місцевих та апеляційних судів та за наявності підстав порушення дисцип-

лінарних справ і здійснення дисциплінарного провадження; прийняття рішення за результатами дисциплінарного провадження і за наявності підстав застосування дисциплінарного стягнення до суддів місцевих та апеляційних судів; прийняття рішення про дострокове зняття застосованого до судді дисциплінарного стягнення; здійснення інших повноважень, передбачених законом.

Працюючи до прийняття Закону на громадських засадах, кваліфікаційні комісії постійно наштовхувалися на певні проблеми у здійсненні своїх функцій. Зокрема, слабким місцем у процедурі добору суддівських кадрів вважалися кваліфікаційні іспити.

Втім, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» чітко окреслив функції і повноваження Комісії як постійно діючого органу в системі судоустрою.

Свою роботу Комісія розпочала з досить непростого і, на мою думку, виваженого кроку — 28 березня розпочався прийом документів кандидатів на посаду судді вперше. Анонімне тестування, у якому, як уже відомо, взяли участь 3400 претендентів, довело, що орієнтири обрано правильні, підтвердженням цьому став і кваліфікаційний іспит, що передбачав виявлення високого рівня знань майбутнього судді як у теоретичному, так і практичному аспекті. Особливо імпонує, що таким неупередженим, попри всілякі закиди, шляхом судової системи отримує кваліфікованих спеціалістів. Вважаю цілком логічним суттєве розширення повноважень, завдяки чому Комісія отримала право звертатися до підприємств, установ, організацій, судів із запитом щодо діяльності кандидатів на посаду судді вперше. Така форма іспитів та ускладнення процедури призначення на посади суддів господарських судів у найближчому майбутньому дасть відчутний позитивний результат у їх кадровому забезпеченні.

Варта уваги система розподілу кандидатів, що ґрунтується на результатах моніторингу забезпечення кадрами судових установ та кваліфікаційному відборі на заміщення вакантних посад у судах. У цьому контексті зазначу, що встановлення додаткових кваліфікаційних вимог щодо стажу для окремих категорій суддів не позбавляє рівних можливостей доступу до посади, а навпаки — стимулює кандидатів до професійного вдосконалення.

Однією з особливих функцій, покладених на Комісію, є контролююча. Гарантією реалізації права на доступ до правосуддя є можливість притягнути служителя Феміди до дисциплінарної відповідальності, і це той дієвий профілактичний захід, який якщо не унеможливить, то суттєво зменшить кількість порушень законодавства з боку суддів. До того ж служба дисцип-

лінарних інспекторів має змогу вивчити обґрунтованість скарги на дії судді безпосередньо на місцях.

Тож Вища кваліфікаційна комісія суддів України — це інституція, повноваження якої дозволяють змінити формат судової системи таким чином, щоб суддя, пройшовши всі етапи відбору, рекомендацій, переведень, був підготовлений здійснювати судочинство на належному рівні, а національна судова система відповідала високим світовим стандартам.

Усього рік минув з часу прийняття Закону, але позитивні зміни очевидні. Зрозуміло, що чимало проблем залишається, втім поступальний рух вперед, заданий проголошеним владою курсом реформ, дає можливість переосмислювати,

удосконалювати законодавство і приходити до єдиного знаменника з багатьма плюсами.

Своєю діяльністю, що за роки незалежності набула нового змісту, судова влада сьогодні конкретними діями демонструє прагнення до змін. Власне, цього від неї очікує суспільство, яке хоче жити у демократичній державі європейського типу, найбільшою цінністю якої є верховенство права, утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

Робота Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, без сумніву, — одна із найвідповідальніших ділянок судоустрою і її активна участь у реформуванні державного механізму з метою інтеграції в світову та європейську правові системи заслуговує на високу оцінку.

Шановний Ігоре Леоновичу!

Від імені Вищого адміністративного суду України, суддівського корпусу адміністративних судів України та особисто щиро вітаю з річницею заснування Вищої кваліфікаційної комісії суддів як постійно діючого органу в системі судоустрою України та з нагоди виходу першого номера «Вісника Вищої кваліфікаційної комісії суддів України».

Прийнятим у липні минулого року Законом України «Про судоустрій і статус суддів» Вищій кваліфікаційній комісії суддів України відведено вагомую роль у реалізації завдань судової реформи: забезпечення стабільного і своєчасного наповнення суддівського корпусу професійними кадрами, якісного удосконалення фахового рівня суддів, підвищення їх статусу у суспільстві.

Високо цінуємо той вагомий внесок, який Комісія робить у справі формування суддівського корпусу адміністративних судів України.

Безсумнівно, досить логічним на цьому етапі є запровадження нового видання — «Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України», в якому висвітлюватимуться відомості про діяльність Комісії, порядок добору суддів, підвищення їх кваліфікації, а також питання дисциплінарного провадження щодо суддів тощо.

Цього урочистого дня дозвольте побажати, щоб високий професіоналізм, самовідданість та сумлінна праця членів Комісії були високо оцінені юридичною спільнотою та українським суспільством у цілому.

Вам і Вашим колегам зичу твердості духу, мудрості й терпіння, нових здобутків в ім'я нашої Батьківщини!

З повагою

Голова Вищого адміністративного суду України

[Handwritten signature] **О. Пасенюк**

Шановний Ігоре Леоновичу!

Щиріє вітаю Вас із нагоди створення та виходу у світ першого номера офіційного друкованого видання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України!

Із прийняттям 07 липня 2010 року Закону України «Про судоустрій і статус суддів» розпочався перший етап реформування українського судочинства. Визначений Законом статус Вищої кваліфікаційної комісії суддів України як постійно діючого органу в системі судоустрою України створив умови для забезпечення стабільного, своєчасного, якісного наповнення судів професійними кадрами, ефективного та об'єктивного розгляду питань про дисциплінарну відповідальність суддів.

Нещодавно проведені анонімне тестування та кваліфікаційний іспит кандидатів на посаду судді вперше засвідчили посилення інтересу громадськості до діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та усіх державних органів у системі судоустрою. А отже, важливість і актуальність появи «Вісника Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» не викликають сумнівів.

Переконаний, що нове видання сприятиме ефективному виконанню завдань, поставлених перед Комісією, формуванню професійного корпусу суддівських кадрів, реалізації прав громадян на інформацію, гарантованих Конституцією та законами України.

Щиро зичу «Віснику Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» здобути беззаперечний авторитет серед спеціалізованих юридичних видань і визнання широкого читачького загалу. А редакційному колективу бажаю міцного здоров'я, добробуту, творчих успіхів та натхнення у втіленні всіх задумів на благо народу України!

З повагою

**Голова вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ**

Леонід Фесенко

Шановний Ігоре Леоновичу!

Від імені Ради суддів загальних судів радий привітати членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України із річницею!

Своєю щоденною працею ви сприяєте підвищенню авторитету судової влади, забезпеченню верховенства права, належного захисту прав і свобод людини та інтересів держави.

Із прийняттям 7 липня 2010 року Закону України «Про судоустрій і статус суддів» розпочалося реформування українського судочинства. Визначений Законом статус Комісії як постійно діючого органу в системі судоустрою України створив умови для забезпечення якісного, стабільного, своєчасного наповнення судів професійними кадрами, об'єктивного розгляду питань про дисциплінарну відповідальність суддів.

Важливість набуття Вищою кваліфікаційною комісією суддів України нового статусу є беззаперечною — це ще один крок до утвердження у державі компетентного та незалежного суду.

На вас покладена відповідальна місія щодо формування високопрофесійного корпусу суддівських кадрів. Можливість притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за невиконання обов'язків або порушення закону є необхідною гарантією дотримання суддями принципів справедливості та законності і сприяє дієвому та ефективному судочинству в Україні.

Переконаний, що ваш професійний досвід, невичерпна енергія й висока відповідальність і надалі слугуватимуть розвитку правосуддя й зміцненню української державності.

Щиро бажаю успіхів, злагоди, плідної праці, професійної наснаги та нових досягнень на благо українського народу!

З повагою

Голова Ради суддів загальних судів

Павло Гвоздик

Микола Мельник,
кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України,
член Вищої кваліфікаційної комісії суддів
України

Португальська система оцінки професійної діяльності судді та шляхи її використання в Україні

В Україні вперше за роки незалежності запроваджено відкриті, прозорі процедури кадрового добору та відбору на посаду судді, відповідні Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1]. Практика проведення цих процедур показала спроможність гарантувати ретельний з професійної точки зору відбір кандидатів на набуття статусу судді завдяки поетапному проходженню тестування та складання кваліфікаційного іспиту. Однак запровадженням тільки таких процедур складно вирішити усі проблеми гарантування відправлення правосуддя високопрофесійними суддями. Необхідна також оцінка рівня професійності судді, його моральних якостей як достатніх для виконання професійних обов'язків. У цьому контексті корисним буде досвід Португалії, де вже досить давно існує система оцінки професійної діяльності судді, завдяки якій забезпечується законність при вирішенні питання про дисциплінарну відповідальність судді, а також визначаються підстави для прийняття рішення про доцільність перебування особи на відповідній посаді.

У статті вказано критерії оцінювання та кваліфікаційні оцінки суддів у Португалії. Зазначено про можливі шляхи використання цього досвіду для оцінювання якості знань та здібностей суддів в Україні.

Ключові слова: оцінювання, суддя, критерії оцінювання, кваліфікаційна оцінка.

Мельник Н.Г. Португальська система оцінки професійної діяльності суддів і шляхи її використання в Україні.

В статті вказано критерії оцінювання та кваліфікаційні оцінки суддів в Україні. Зазначено про можливі шляхи використання цього досвіду для оцінювання якості знань та здібностей суддів в Україні.

Ключевые слова: оценивание, судья, критерии оценивания, квалификационная оценка.

Melnyk M.G. Portuguese system of estimate of judge's professional activity and ways of its using in Ukraine.

The criteria of estimating and qualification ratings of judges in Portugal are showed in the article. There showed about probable ways of using of this experience for estimating of quality of knowledge and abilities of judges in Ukraine.

Key words: estimating, judge, criteria of estimating, qualification rate.

Мета статті полягає у встановленні основних положень

оцінки професійної діяльності судді у Португалії та визначенні шляхів її використання в Україні.

Звернення до наукових здобутків вчених, які працювали, а деякі з них — продовжують плідно працювати у напрямку дослідження проблем судоустрою, свідчать, що питання оцінювання якості діяльності судді щодо відправлення правосуддя не були проаналізовані. Так, слід відзначити роботи В.Д. Бринцева [2], Л.Є. Виноградової [3], І.Є. Марочкіна [4], А.А. Стрижака [5] та інших.

У Португалії конституційним органом самоврядування португальських суддів є Вища Рада. Вона не належить до ор-

ганів державного управління, але виконує, по суті, адміністративні функції, не контролюється жодним центральним або регіональним урядовим органом. Вища Рада відповідає за призначення, переведення, підвищення у посадах, оцінку та застосування дисциплінарних заходів до суддів і з цією метою наділена фінансовою та адміністративною автономією. Її рішення можна оскаржувати у Верховному суді.

Існує орган у складі 20 інспекторів, розподілених по 20 географічних ділянках, до обов'язків яких входить виконання процедур оцінки та дисциплінарні питання. З 20 інспекторів один є інспектором-координатором, який має завдання гармонізації та стандартизації процедур інспектування. Він призначається Вищою Радою за поданням її Голови.

Кандидати на посади інспекторів, на яких вони можуть працювати 3 роки (з можливістю одноразового продовження цього терміну ще на 3 роки), вибираються з числа суддів апеляційних судів, які отримали найвищу кваліфікаційну оцінку «Дуже добре», або, як виняток, з числа суддів судів першої інстанції, що мають кваліфікаційну оцінку «Дуже добре», а також не менше 15 років вислуги. Вибори з числа кандидатів проводяться таємним голосуванням на пленарному засіданні Вищої Ради. Усі кандидати на посади інспекторів повинні мати визнані якості: безсторонність, відповідні інтелектуальний рівень та технічну підготовку, вміння налагоджувати стосунки та керівні навички. У разі необхідності проведення дисциплінарного провадження проти судді апеляційного суду або судді Верховного суду Вищою Радою призначається суддя з числа суддів Верховного суду або навіть з числа суддів у від-

ставці, який носить титул Надзвичайного інспектора.

Процедури оцінки реалізуються інспектором тієї ділянки, де на поточний момент виконує свою роботу суддя, який піддається оцінюванню. Разом з тим, інспектування охоплюється весь період часу від останньої перевірки, і якщо суддя переводився до інших судів, інспектор має перевірити його роботу в усіх цих судах, навіть тих, що знаходяться за межами визначеної йому географічної ділянки.

Суддям можуть виставлятися такі кваліфікаційні оцінки: «Дуже добре», «Добре з від-

даток до десяти років вислуги. Кваліфікаційна оцінка «Незадовільно» (Погано) тягне за собою відсторонення судді від виконання його функцій та відкриття дізнання щодо його нездатності виконувати свої функції.

Зазвичай усі судді судів першої інстанції піддаються оцінюванню після першого року роботи і далі — раз на чотири роки. Ті судді, які отримали кваліфікаційну оцінку, гіршу ніж «Добре», мають піддаватися перевірці та оцінюванню через два роки після початку останньої перевірки. Кваліфікаційна оцінка, виставлена

Суддям можуть виставлятися такі кваліфікаційні оцінки:

**«Дуже добре»,
«Добре з відзнакою»,
«Добре», «Задовільно»
та «Незадовільно»
(Погано)**

знакою», «Добре», «Задовільно» та «Незадовільно» (Погано). Кваліфікаційні оцінки «Дуже добре» та «Добре з відзнакою» необхідні для того, щоб отримати доступ до посад апеляційних судів. При цьому квота суддів у Верховному суді (3/5) заповнюється тільки суддями, які приходять з апеляційних судів. Для суддів судів першої інстанції, щоб обійняти посаду судді у спеціалізованих судах (судах у сімейних справах, з трудових суперечок, кримінальних судах, де розглядаються справи щодо злочинів, покарання за які становить 5 років позбавлення волі або більше, тощо), повинні мати одну з цих двох кваліфікаційних оцінок на до-

більше ніж 4 роки тому, вважається застарілою, за винятком ситуацій, коли це правило не є застосовним до судді. У разі, якщо суддя не має кваліфікаційної оцінки і вона не може бути до нього застосована, вважається, що його оцінка є «Добре».

У португальській системі судді приходять на свої посади із школи суддів (Центру суддівських студій), що належить до системи Міністерства юстиції. Ті, кого Центром визнано гідними посади, розподіляються за рейтингом, що передається до Вищої Ради, яка призначає їх на посади до судів по всій території країни. Відтак, перше оцінювання після року роботи має дуже високу

вагу для Вищої Ради, оскільки воно дає можливість своєчасно виявити проблеми і запобігти їм у подальшій кар'єрі молодого судді.

Регулярні оцінювання суддів апеляційних судів не проводяться, проте Вища Рада може прийняти рішення про перевірку роботи будь-якого судді апеляційного суду.

Судді апеляційних судів також можуть звернутися з проханням про окрему оцінювальну перевірку їхньої роботи в цих судах у разі, якщо вони відповідають вимогам для кандидатів у судді Верховного суду. З цієї метою призначається

Критерії діяльності інспекцій визначаються Законом про Статут суддів та Положенням про судову інспекцію Вищої Ради. Кваліфікаційна оцінка має враховувати рівень виконання суддею своїх обов'язків; обсяг, складність та організацію дорученої судді роботи; його вміння вдаватися до спрощених процедур; умови виконання роботи; технічну підготовку судді; його інтелектуальний рівень; громадянську позицію.

Важливо відзначити абсолютну неприйнятність втручання інспекційної служби у незалежність судді, особливо

даються, та суть правосуддя з урахуванням соціально-культурного середовища, в якому працює суддя.

Аналізуючи технічну підготовку судді, інспекція загалом бере до уваги, окрім інших, такі чинники: інтелектуальний рівень; уміння встановити юридичну суть справи; вміння переконувати за допомогою якісної аргументації, що використовується у мотиваційній частині рішень, з особливим наголосом на оригінальних доводах. Юридичний рівень роботи перевіряється та оцінюється, головним чином, через уміння синтезувати постановку питання та його розв'язання, чіткість та простоту пояснень та аргументації, практичний та юридичний сенс, а також поміркованість і обізнаність, продемонстровані у рішенні.

У звіті інспектор повідомляє про свою оцінку, представляє справу на основі фактів та мотивів, зазначає особливо несприятливі відгуки, а також пропонує Вищій Раді конкретну кваліфікаційну оцінку для даного судді.

З метою визначення кваліфікаційної оцінки на додаток до звіту за результатами перевірки Вищою Радою завжди беруться до уваги результати попередніх перевірок та дізнань, розслідувань або дисциплінарних проваджень, звіти та відомості, а також уся додаткова інформація стосовно часу та місця проведення перевірки. Зважають також на обставини, в яких суддя працює, включаючи робочі умови, рівень посади, навантаження, особливі труднощі у виконанні суддівської функції, рівень суддівського досвіду у контексті класифікації та складності його суду, а також на факт паралельної роботи у двох судах одночасно, участь у роботі колективного суду та виконання інших запланованих або дозволених на законних підставах функцій.

За певних обставин інспектор може запропонувати відкласти виставлення кваліфікаційної оцінки на

6 місяців

або на рік для того, щоб переконатися у позитивному розвитку роботи судді протягом часу після останнього оцінювання

ся суддя Верховного суду, який має титул Надзвичайного інспектора, подібно до того, як це робиться у дисциплінарному провадженні.

Кожного року у листопаді Вища Рада затверджує план перевірок на наступний рік, дбаючи про те, щоб кожен суддя був підданий перевірці раз на чотири роки. Це робиться для того, щоб протягом своєї кар'єри всі судді з однаковим стажем були піддані однаковій кількості перевірок. Крім того, це дозволяє суддям дізнатися про своє включення до плану перевірок на певний рік і у разі, якщо їхня перевірка у плані відсутня, подати протест. Суддя має бути попереджений про прибуття інспекторів за 30 днів до початку перевірки.

стосовно матеріально-правових аспектів його рішень та постанов, включаючи рішення за доведеними фактами і за недоведеними фактами, на основі своїх переконань.

Стосовно оцінки людських якостей судді, то в процесі інспектування до уваги беруться, окрім інших, такі чинники: громадянська зрілість; незалежність, безсторонність та гідність у поведінці; стосунки із сторонами провадження, іншими суддями, адвокатами, іншими учасниками судового процесу, службовцями суду та з широким загалом у цілому; особиста та професійна репутація; стриманість та спокій у ході виконання судових процедур; спроможність розуміти конкретні ситуації, що розгля-

Кваліфікаційні оцінки суддів виставляються за такими критеріями:

— оцінка «Дуже добре» означає визнання високоякісної роботи судді протягом усієї його кар'єри;

— оцінка «Добре з відзнакою» означає визнання якісної роботи судді протягом усієї його кар'єри;

— оцінка «Добре» означає визнання того, що суддя проявляє якості, що заслуговують на увагу в межах роботи на запропонованих йому умовах;

— оцінка «Задовільно» означає, що суддя має усі необхідні умови для виконання своїх обов'язків, але якість його роботи є тільки задовільною;

— оцінка «Погано» або «Незадовільно» означає визнання того факту, що якість роботи судді не є задовільною.

Початкова оцінка не може бути вищою ніж «Добре», за винятком випадків існування виняткових обставин.

Підвищення кваліфікаційної оцінки має здійснюватися поступово, не більше ніж на один рівень за один раз, якщо не існує виняткових обставин, і в жодному разі не має прив'язуватися суто до стажу роботи.

Оцінка «Дуже добре» може виставлятися судді, який має досвід суддівської роботи менше ніж 10 років тільки за виняткових обставин і тільки тоді, коли високі заслуги судді є очевидними через його особисті та професійні якості, виявлені під час виконання особливо складних завдань.

Оцінка «Погано» або «Незадовільно» тягне за собою відсторонення судді від виконання обов'язків та створення комісії для встановлення факту можливої непридатності судді до роботи.

Після подання інспекторського звіту (протягом 30 днів після завершення перевірки)

із запропонованою оцінкою він передається судді, який має можливість надати свої коментарі, навести свої доводи або вжити необхідних кроків протягом не більше ніж 15 днів. Після того як усі необхідні або додаткові кроки зроблено, інспектор готує остаточну редакцію звіту та передає всю справу з перевірки до Вищої Ради.

За певних обставин інспектор може запропонувати відкласти виставлення кваліфікаційної оцінки на 6 місяців або на рік для того, щоб переконатися у позитивному розвитку роботи судді протягом часу після останнього оцінювання. Якщо Вища Рада відхиляє таку пропозицію, інспектор отримує наказ про виставлення оцінки.

Досвід Португалії щодо оцінювання професійності суддів може бути використаний, зважаючи на необхідність запровадження чітких критеріїв оцінювання діяльності судді в Україні, при визначенні наявності (відсутності) підстав застосування до судді заходів дисциплінарного впливу аж до порушення питання про звільнення з посади. З метою запровадження системи оцінювання професійної діяльності суддів, а також особистих якостей, професійної підготовки, умінь та навичок кандидатів на посаду судді доцільно:

— запровадити кваліфікаційний іспит для суддів, які подали документи щодо призначення на посаду судді безстроково;

— передбачити кваліфікаційний іспит раз на чотири роки щодо суддів, які призначені безстроково;

— запровадити вимогу набуття статусу судді після проходження навчання у Національній школі суддів України;

— закріпити процедуру проведення кваліфікаційного іспиту нормативно-правовим актом, що затверджується Вищою кваліфікаційною комісією суддів України, а критерії оцінювання суддів — у Законі України «Про судоустрій і статус суддів».

Наведені пропозиції не є остаточними, проте їх обговорення у порядку наукової дискусії дозволило би сформулювати напрями запровадження системи оцінювання професійної діяльності суддів в Україні.

Список літератури:

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 №2453-VI // ВВР, 2010. — №41-42, №43, №44-45, ст. 529
2. Бринцев В.Д. Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади [Книга]: монографія/ В.Д. Бринцев; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. — Харків: Право, 2010. — 464 с.
3. Виноградова Л.Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України [Текст]: дис. канд. юрид. наук: 12.00.10/ Виноградова Людмила Євгенівна; Одеська національна юридична академія. — О., 2004. — 187 с.
4. Організація судових та правоохоронних органів: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів/ І.Є. Марочкін, Н.В. Сібільова, В.П. Тихий та ін.. За ред. І.Є. Марочкіна і Н.В. Сібільової. — Х.: Одісей, 2010. — 320 с.
5. Стрижак А.А. Державне управління забезпеченням діяльності судів загальної юрисдикції: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 — теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право/ Стрижак Андрій Андрійович; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. — К., 2005. — 27 с.

Ігор Самсін,
голова Вищої кваліфікаційної
комісії суддів України,
кандидат юридичних наук

Від «букви» до «дії»: перше призначення суддів і перше випробування Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

Прийняття нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів» стало вінцем судової реформи в Україні, але аж ніяк не її завершенням.

У низці найважливіших завдань судово-правовою реформою передбачено, зокрема, підвищення ефективності судочинства, що безпосередньо пов'язане із підвищенням вимог до кваліфікації суддів та зміною підходів до формування суддівського кадрового складу. Належний рівень професійних знань, досвід, життєва мудрість та повага до суспільства і держави — це ті необхідні якості, які становлять фундамент професійного судді і об'єктивно уможливають прийняття справедливих, грамотних рішень за результатами розгляду спору.

Саме тому проблема забезпечення судів професійними висококваліфікованими суддями, які повинні відповідати вимогам сучасного судочинства, є вкрай актуальною.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів», незважаючи на окремі неузгоджені питання, створив необхідні передумови: визначив критерії добору суддів, установив обов'язковість спеціальної підготовки, надав Вищій кваліфікаційній комісії суддів України статусу постійно діючого органу із виключними повноваженнями щодо формування суддівського корпусу.

Установчий етап уже підійшов до свого логічного завершення і наближається час, коли діяльність інституцій судової системи буде приносити давно очікувані результати.

Сьогодні, коли від ініціаторів судової реформи суспільство очікує конкретних результатів, а не декларацій про безумовне забезпечення конституційних прав і свобод громадян, Вища кваліфікаційна комісія суддів України зробила реальні кроки в напрямі реалізації одного з найважливіших завдань своєї діяльності — проведення добору на посаду судді вперше.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України — це перший і основний «фільтр» для осіб, які претендують обійняти посаду судді. Комісія і в подальшому супроводжує просування судді в

його професійній кар'єрі: вгору або вниз (адже за наявності достатніх підстав Комісія порушує дисциплінарне провадження щодо судді).

Порівняно із системою добору суддів, що існувала раніше, виписана в новому законі процедура видається ускладненою.

Нова процедура добору кандидатів на посаду судді на актуальний момент є оптимальною і викликала найменше зауважень з боку експертів Венеціанської комісії порівняно із іншими положеннями цього Закону.

Безумовним досягненням нового Закону стало те, що і перший — відбірковий, і кваліфікаційний іспити відбуваються у формі анонімного письмового тестування.

Так, 18 березня 2011 року Комісія оголосила проведення всеукраїнського добору кандидатів на посаду судді вперше й 3 596 осіб з усіх регіонів України подали заяви про участь у доборі.

На основі поданих кандидатами на посаду судді документів Комісією було здійснено перевірку осіб щодо їх відповідності вимогам, установленим для кандидата на посаду судді, й за результатами такої перевірки 163 особам відмовлено в допуску до добору, а 3 430 кандидатів — до-

пушено до складення анонімного тестування (іспиту) на виявлення рівня їх загальних теоретичних знань у галузі права.

Як і передбачено Конституцією України і Законом «Про судоустрій і статус суддів України», усі допущені до добору кандидати — не молодші 25 років і мають стаж роботи в галузі права не менше 3 років.

Першим етапом в процедурі добору кандидатів на посаду судді після прийняття документів та здійснення всіх організаційних заходів було складення особами, які відповідають установленим вимогам до кандидата на посаду судді, іспиту перед Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на виявлення рівня загальних теоретичних знань у галузі права, тобто анонімного тестування.

Другий етап — це кваліфікаційний іспит, метою якого було виявлення у кандидатів належних теоретичних та практичних знань у галузі права, рівня їх професійної підготовки, ступеня готовності здійснювати правосуддя з питань юрисдикції відповідного суду, а також оцінювання їх особистих та моральних якостей.

За результатами анонімного тестування до кваліфікаційного іспиту було допущено 896 кандидатів.

Стосовно процедури іспиту, то кандидат мав виконати тестове завдання, що складалося із запитань матеріального і процесуального права, і практичне завдання, в якому пропонувалося вирішити ситуативну вправу для перевірки навичок і умінь кандидата у застосуванні закону. Тобто він мав скласти проект процесуального документа на основі передбачених у завданні конкретних вихідних даних.

Оцінювання практичних завдань кандидатів здійснювалось екзаменаційними комісіями.

До складу екзаменаційної комісії входило 3 особи: член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, суддя відповідної спеціалізації та науково-педагогічний працівник.

У спостереженні за проведенням тестувань брали участь представники громадських організацій, засобів масової інформації і навчальних закладів, що зареєструвалися в Комісії і отримали спеціальні посвідчення. Перед тестуванням їм, на вимогу, надавали можливість ознайомитись з розподілом членів Комісії за аудиторіями, а також з розподілом кандидатів у підгрупи, перевірити цілісність контейнерів і пакетів з тестовими матеріалами.

Програму, за якою розроблені тестові питання і яку слід було використовувати при підготовці, Комісія затвердила завчасно і розмістила на своєму офіційному веб-порталі.

Обробка бланків відповідей на тест здійснювалась Комісією згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Комісія забезпечува-

ла сканування бланків відповідей із використанням комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення, що дозволяло в автоматичному режимі обрахувати кількість правильних відповідей та визначити загальну кількість набраних кожним кандидатом балів. Персоніфікацію результатів тестування було проведено після завершення обробки всіх бланків відповідей, обрахунку автоматизованою системою тестових балів кожного з учасників.

Результати тестування встановлювалися в суворій відповідності до Положення про порядок складення кандидатами на посаду судді кваліфікаційного іспиту та методик його оцінювання — виключно із використанням автоматизованої системи.

Потрібно підкреслити, що використання автоматизованої системи забезпечило основні принципи тестування — анонімність та виключення впливу людського фактору на процес обробки бланків відповідей і обрахунку кількості правильних відповідей.

Сама автоматизована система складається з двох робочих автоматичних станцій сканування та сервера розпізнавання. Працівник секретаріату, який під час іспиту знаходився у приміщенні, де була розміщена автоматизована система, слідкував виключно за її роботою як технічного об'єкта.

Після складення кандидатами кваліфікаційного іспиту та його оцінювання Вища кваліфікаційна комісія суддів України затвердила результати кваліфікаційного іспиту й відповідно до кількості набраних кандидатами на посаду судді балів визначила рейтинг кандидатів, зарахувавши їх до резерву на заміщення вакантних посад суддів.

Якщо говорити про умови, в яких доводилося готувати перші етапи добору, то площа приміщень в будівлі по вул. Жилианській, 120-А, де сьогодні розміщується Комісія, жодним чином не забезпечила б можливість складення анонімного тестування одночасно 3 433 кандидатами і навіть кваліфікаційного іспиту одночасно 896 кандидатами.

За таких обставин слід було терміново вирішити питання залучення до проведення тестування вищих навчальних закладів, матеріально-технічна база яких відповідала б вимогам Комісії, оскільки статтею 69 Закону передбачається можливість участі у процедурі добору юридичних вищих навчальних закладів.

Наукова еліта юридичної доктрини, а саме керівники та викладачі Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національного університету «Одеська юридична академія», Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого брали активну участь у підготовці тестових запитань

для анонімного тестування. Матеріально-технічна база зазначених ВНЗів була перевірена працівниками Комісії. До того ж у Львівському національному університеті імені Івана Франка, Національному університеті «Одеська юридична академія», Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого проводилася апробація тестів.

Приймаючи рішення про проведення кваліфікаційного іспиту на базі Національного університету «Одеська юридична академія», Комісія врахувала той факт, що запропонований університетом аудиторний фонд, його розміщення та матеріально-технічне забезпечення найбільш відповідали потребам і вимогам Комісії щодо проведення іспиту 896 кандидатів на посаду судді вперше, а також умов роботи екзаменаційних комісій з перевірки виконаних кандидатами на посаду судді практичних завдань.

Потрібно зауважити, що згідно з умовами договору про співробітництво щодо організації заходів із призначення кандидатів на посаду судді вперше, укладеного між Комісією та Національним університетом «Одеська юридична академія», використанням Комісією бази університету було безоплатним.

Наступним етапом випробувань для кандидата на зайняття посади судді вперше стане проведення конкурсного добору.

При проведенні Комісією конкурсу першочерговим критерієм визначено кількість набраних кандидатами балів за результатами складення ними кваліфікаційного іспиту. У разі набрання кандидатами однакової кількості балів перевага надаватиметься тому кандидату, який має більший стаж роботи у галузі права.

Така процедура проведення конкурсу дозволяє мінімізувати суб'єктивний чинник в оцінці особи кандидата кожним членом Комісії, оскільки визначені критерії оцінювання — успішність кандидата за результатами кваліфікаційного іспиту (кількість балів, його місце в рейтингу), обов'язковий трирічний стаж роботи кандидата в галузі права (з наданням переваги більш досвідченим юристам) передбачають об'єктивний підхід.

Зважаючи на високі вимоги зазначених етапів процедури добору, Комісія передбачає, що не всі кандидати дійдуть до етапу співбесіди. До того ж Закон не зобов'язує до проведення такої співбесіди і не визначає критеріїв урахування Комісією результатів співбесіди при вирішенні питання про рекомендування кандидата на посаду судді.

Кандидат може бути викликаний на засідання Комісії, якщо Комісія дійде висновку про необхідність одержання його особистих пояснень.

Проведення конкурсного добору розпочинається з вересня 2011 року, про що буде повідомлено на офіційному веб-порталі Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Окремо хочу відзначити роль Національної школи суддів у підвищенні кваліфікаційного рівня судді. Цей навчальний заклад утворено при Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, який здійснює свою діяльність відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та статуту, що затверджується Комісією.

Спеціальна підготовка, як окремий освітній рівень і окрема стадія процедури добору суддів, упроваджена в багатьох європейських державах, відомих своїми демократичними традиціями. Тому цей досвід узято за основу в нашій роботі, бо інакше неможливо сформувати корпус високопрофесійних суддів, які забезпечуватимуть дієве й ефективне правосуддя в країні.

На Національну школу суддів покладається дуже важлива місія — виховати нове покоління кадрів для суддівського корпусу, а для цього потрібно створити належну академічну базу для підготовки кандидатів і підвищення кваліфікації суддів. Викладацький склад зібрано з великою пильністю — це визнані вітчизняні науковці з багаторічною педагогічною і дослідницькою практикою і водночас досвідчені практики.

Особлива увага приділяється розробці методик викладання у Школі суддів, що мають на меті вироблення у слухачів передусім навичок мислити критично, оцінювати спірну ситуацію з точки зору справедливості і законності, шукати вирішення спору в змісті принципу верховенства права. Серед дисциплін, які, вважаю, потрібно обов'язково запровадити: методологія тлумачення актів законодавства, побудована на логічних прийомах; практика Європейського суду з прав людини; етика поведінки, що пов'язана з професійною діяльністю.

Доцільно також увести в курс навчання незвичні, на жаль, для нашої системи освіти такі форми класових занять, як постановочні рольові ігри, відкрите обговорення і диспут, відпрацювання поведінки в ситуаціях, які можна вважати позаштатними і т.д.

У Школі суддів також повинен працювати відділ психологічної адаптації до професії судді, функція якого полягає у підготовці кандидатів до психологічного, фізичного та інтелектуального навантаження, що може їх очікувати на даній посаді.

Підсумовуючи зроблене за рік, додам: коли будь-які задуми реалізуєш вперше, проблем і недоліків важко уникнути. Втім, поступово в процесі роботи можна буде гармонізувати і вдосконалити усі її напрями, побудувати ефективно функціонуючу систему добору, переведення, підвищення кваліфікації суддів та дисциплінарного провадження, що цілком відповідатиме європейським стандартам та принципам демократії.

Богдан Оленчин,
керівник секретаріату
Вищої кваліфікаційної комісії
суддів України

Під пильною увагою суспільства

Проблеми в організації судової влади, недоліки процедури добору суддів і притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, що набули системного характеру і справили серйозний негативний вплив на якість здійснення правосуддя, потребували комплексного реформування законодавства і послідовного його впровадження в практику роботи всіх інституцій судової системи. Проголошений Президентом України Віктором Януковичем курс реформ у ключових сферах суспільного життя країни, зокрема в системі правосуддя, визначив і роль у цьому процесі кваліфікаційних комісій.

З прийняттям Верховною Радою України 7 липня 2010 року Закону України «Про судоустрій і статус суддів» функції добору суддівських кадрів та дисциплінарної відповідальності суддів були зосереджені в новоствореному постійно діючому органі в системі судоустрою — Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, яка до цієї події діяла на громадських засадах, що суттєво обмежувало її вплив на формування і вдосконалення кадрового складу судів. З дня її заснування — 16 вересня 2010 року, потрібно було невідкладно зайнятися створенням умов для стабільного функціонування Комісії, здійснення нею встановлених Законом повноважень: ведення обліку даних про кількість посад судді у судах загальної юрисдикції, проведення добору кандидатів на посаду судді вперше, розгляд заяв про дисциплінарну відповідальність суддів тощо. Цю відповідальну місію було покладено на сек-

ретаріат Комісії, утворений для організаційного забезпечення діяльності Комісії.

Відповідно до Положення про секретаріат Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, затвердженого рішенням Комісії від 2 листопада 2010 року, за секретаріатом були закріплені такі функції, як ведення організаційної, юридичної, експертної, аналітичної, інформаційно-довідкової та матеріально-технічної роботи для забезпечення діяльності Комісії. Початок роботи секретаріату був справді суворим випробуванням на здатність консолідувати мінімальний кадровий потенціал (на той час штат секретаріату налічував лише декілька десятків працівників), оптимізувати мінімальні фінансові можливості, щоб крок за кроком, долаючи матеріальні проблеми, створити механізм, кожна деталь якого працюватиме злагоджено і передбачувано.

Починала свою діяльність Комісія у декількох кабінетах,

наданих Державною судовою адміністрацією України. З нового року наш колектив розмістився в будинку за адресою: вул. Жилянська, 120-А. Поступово кількість працівників збільшувалася, водночас зростало навантаження на кожного працівника та обсяги виконуваної роботи. Зростала і відповідальність за результати роботи секретаріату, оскільки наявні труднощі в організації роботи жодною мірою не могли слугувати причиною невиконання функцій та завдань, визначених Законом для Комісії.

Довелося оперативно створювати необхідні умови для роботи, насамперед членів Комісії, адже бракувало всього, починаючи від паперу, ручок, стільців, комп'ютерної техніки. Крім того, слід було терміново облаштувати зал засідань, адже перші засідання Комісії проходили в такому приміщенні, де журналістам було надто складно розташувати навіть одну відеокамеру. Також необхідно було постій-

но займатися питаннями добору кадрів з відповідним професійним рівнем і досвідом, їх швидкої адаптації до вимог в роботі.

Поступово господарські проблеми вирішувалися, хоча питання забезпечення Комісії приміщеннями і сьогодні не втратило своєї актуальності. Наразі члени Комісії та секретаріат отримали можливість працювати в орендованих приміщеннях по вул. Жиллянській, 120-А та вул. Командарма Каменєва, 8, а в перспективі ми чекаємо на переселення до власного приміщення по вул. Механізаторів, 9, наданого за розпорядженням Кабінету Міністрів в оперативне управління Комісії, де можна буде розмістити весь колектив, у штаті якого сьогодні вже понад 170 одиниць. Ця приємна новина вселила в усіх надію на перспективу об'єднати інтелектуальні і матеріальні ресурси нашої структури в одному місці. Тому сьогодні секретаріат докладає чималих зусиль для того, щоб у найкоротший термін завершити капітальний ремонт будівлі та облаштувати належні приміщення для роботи працівників Комісії.

Підсумком цієї роботи стало понад

20 тисяч
розглянутих менше ніж за рік звернень

Не менш важливим завданням для нас є участь у становленні Національної школи суддів, на яку покладено забезпечення підготовки висококваліфікованих кадрів для судової системи. Зазначу, що сприяння Комісії полягає не лише в участі щодо підготовки програми, порядку проходження спеціальної підготовки, визначення юридичних навчальних закладів, на базі яких вона буде проводитись, а й у створенні комфортних умов праці для викладацького складу Школи, навчання і проживання у цей період слухачів, адже неабиякою мірою від цього залежить результат її діяльності.

Напередодні святкування першої річниці діяльності Комісії вважаю за необхідне відзначити беззаперечно значущі результати роботи колективу секретаріату. Передусім, прой-

дено основні етапи процедури добору кандидатів на посаду судді вперше — анонімне тестування і кваліфікаційний іспит, належна організація яких отримала схвальні відгуки спостерігачів, у тому числі міжнародних. Також налагоджено системну роботу щодо опрацювання звернень громадян, що дало змогу суттєво прискорити процес їх розгляду. Після оперативної первинної обробки листів служба дисциплінарних інспекторів аналізує скарги на дії суддів і одразу подає зі своїми висновками членам Комісії для прийняття рішення щодо дисциплінарного провадження. Підсумком цієї роботи стало понад 20 тисяч розглянутих менше ніж за рік звернень.

Рік спільної роботи довів, що колектив секретаріату Комісії відбувся, а напружена праця на загальний результат згуртувала і професійно зміцнила його завдяки набутому досвіду. І хоча в засобах масової інформації не завжди можна було прочитати схвальні відгуки щодо роботи Комісії, зауважу: якщо є критика, отже, ми працюємо і наша праця — необхідна, бо перебуває під пильною увагою суспільства.

Нані Отрода,
заступник керівника секретаріату
Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Добір кандидатів на посаду судді вперше: позитивний досвід та практичні аспекти

Ефективне впровадження судової реформи в Україні, що є вкрай важливим кроком до консолідації верховенства права в державі¹ та підвищення ефективності правосуддя, безпосередньо пов'язане з вирішенням питань у сфері судоустрою і статусу суддів, серед яких чільне місце посідає добір кандидатів на посаду судді.

Прийняття Верховною Радою України 7 липня 2010 року Закону України «Про судоустрій і статус суддів» заклало якісно новий правовий фундамент для запровадження в Україні системи добору професійних суддів на засадах загальноприйнятих та апробованих європейських стандартів і підходів. Ключову роль у цьому процесі Закон надав Вищій кваліфікаційній комісії суддів України як єдиному органу, відповідальному за організацію та проведення добору кандидатів на посаду судді вперше, оскільки згідно зі статтею 91 до повноважень Комісії віднесено проведення добору кандидатів на посаду судді, у тому числі організацію в рамках добору анонімного тестування (іспиту), спеціальної перевірки та кваліфікаційного іспиту.

Комісія розпочала підготовку до проведення добору кандидатів на посаду судді з перших днів своєї діяльності. Вперше на законодавчому рівні передбачалося проведення письмового анонімного тестування осіб, які виявили бажання брати участь у доборі на заміщення вакантних

посад суддів, спеціальної перевірки щодо кожного кандидата, а також кваліфікаційного іспиту, що окрім тесту передбачав виконання кандидатами практичного завдання, досвіду проведення якого у системі судової гілки влади практично не було. Тому для належної підготовки зазначених процедур необхідно було задіяти не лише організаторський потенціал Комісії, але й науковців, практикуючих суддів, експертів-тестологів, для яких підготовка до іспитів, розробка тестів та практичних завдань для майбутніх суддів, з одного боку, була надзвичайно цікавим процесом, а з іншого — викликала багато запитань, відповідей на які у більшості випадків Закон просто не містив.

Надзвичайно корисною у цьому форматі стала співпраця Вищої кваліфікаційної комісії суддів України з Українським центром оцінювання якості освіти при Міністерстві освіти і науки України. Вивчення досвіду підготовки цією установою зовнішнього незалежного оцінювання знань випускників загальноосвітніх

шкіл дало змогу розробити, без перебільшення, унікальну систему організації та проведення процедури добору кандидатів на посаду судді.

Окремо відзначу не менш важливий етап процедури добору — це професійна підготовка фахівців — розробників тестів. За підтримки Проекту «Україна: верховенство права» Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) Вищою кваліфікаційною комісією суддів України спільно із Національною школою суддів України, а також представниками чотирьох провідних юридичних вищих навчальних закладів — Національного університету «Одеська юридична академія», Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого», Львівського національного університету імені Івана Франка був проведений дводенний семінар-тренінг для розробників тестових запитань. Завдяки цьому заходу Комісія отримала штат підготовлених фахівців для проведення анонімного тестування і кваліфікаційного іспиту.

Отримані результати підтвердили сенс такої підготовки. Розроблені тестові запитання пройшли апробацію. Оцінювали їх якість студенти останніх курсів юридичних факультетів згаданих вищих навчальних закладів. Як у подальшому з'ясувалося, така перевірка була необхідною: більшість тестових запитань дійсно «працювали», проте деякі за результатами апробації були виключені із загальної бази. Запитання, що були однаково складними як для тих, хто отримав хороший результат, так і для тих, хто склав тест незадовільно, «відбракувалися», оскільки вони не можуть виступати якісним інструментом перевірки знань, а отже, лише забирають час і відволікають кандидата від розв'язання інших, принципово важливих завдань. Вважаю, що нам вдалося в процесі підготовки до іспитів у найкоротший термін разом з науковцями створити якісну і, головне, ефективну систему перевірки базових теоретичних знань кандидатів та закласти основи для формування в Україні інституту підготовки високопрофесійного суддівського корпусу.

Незважаючи на проведення добору кандидатів на посаду судді за новими правилами, бажаючих спробувати свої сили та перевірити знання не бракувало. Протягом трьох тижнів, у період з 28 березня по 22 квітня 2011 року, працівниками Комісії було прийнято, а також проведено перевірку заяв та встановлених Законом документів від 3593 осіб. З метою реалізації положень Закону, забезпечення права на участь у доборі кандидатів на посаду судді усіх, хто виявив таке бажання, відповідно до рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України прийом документів здійснювався і в суботу. Належній організації цієї роботи

сприяла і допомога Державної судової адміністрації України, у приміщенні якої проводився прийом.

Слід віддати належне тим органам державної влади, установам та організаціям, які протягом усього періоду, від початку оголошення прийому документів і до складення кандидатами кваліфікаційного іспиту, надавали Комісії всебічну допомогу та сприяння. За дорученням Прем'єр-міністра України було виготовлено матеріали анонімного тестування та кваліфікаційного іспиту. Керівництвом та науково-педагогічним складом вищих навчальних закладів, представники яких брали участь у розробці тестових за-

ким чином, процес проведення добору вдалося максимально забезпечити від стороннього втручання та впливу суб'єктивного чинника на формування результатів іспитів.

Основним із принципів діяльності Вищої кваліфікаційної комісії України є систематичне інформування громадськості про результати своєї діяльності. Усі рішення та новини одразу розміщуються на офіційному веб-порталі Комісії, у друкованих засобах масової інформації. Кожен кандидат на посаду судді мав можливість ознайомитися з порядком та умовами проходження анонімного тестування та кваліфікаційного іспиту, переліком і зразками не-

Протягом трьох тижнів, у період з 28 березня по 22 квітня 2011 року, працівниками Комісії було прийнято, а також проведено перевірку заяв та встановлених Законом документів від

3593 осіб

питань, надано спеціально підготовлені аудиторії та здійснено всі відповідні адміністративно-організаційні заходи під час проведення анонімного тестування (іспиту) 22 травня 2011 року, а це — близько 100 аудиторій у чотирьох містах тестування (Київ, Львів, Одеса, Харків) для 3433 кандидатів. Вищою кваліфікаційною комісією суддів України було придбано необхідне комп'ютерне обладнання та програмне забезпечення, яке дозволило в автоматичному режимі забезпечити обробку результатів письмового анонімного тестування (іспиту) та кваліфікаційного іспиту. Та-

обхідних документів, результатами складеного тестування та іспиту тощо.

Відповідно до статті 70 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» кваліфікаційний іспит проводиться шляхом складення кандидатом на посаду судді письмового анонімного тестування та виконання практичного завдання з метою виявлення рівня практичних навичок та умінь у застосуванні закону. Вперше процедура добору кандидатів на посаду судді передбачила виконання кандидатом практичного завдання та перевірку не лише його теоретичних знань, отриманих у вишому

навчальному закладі, але й навичок прикладного характеру — застосування правової норми до конкретних правовідносин, знання судової практики, об'єктивна оцінка обставин та фактів. Для підготовки цієї частини іспиту Комісією були залучені найбільш досвідчені судді-практики. Була сформована база ситуативних завдань, яка містила фабули справ із кримінального, цивільного, адміністративного та господарського процесів. Для вирішення конкретної справи кандидату відводилось 3 години та дозволялось користуватись будь-якими нормативно-правовими актами. Результати іспиту ще раз підтвердили вдалий вибір такої форми перевірки профе-

сійного рівня майбутніх суддів, адже кандидат за можливості користуватися нормативною базою, але без досвіду її практичного застосування, не мав шансів на успіх.

Цей висновок ще раз підтверджує необхідність такої стадії добору як спеціальна підготовка, що буде невдовзі запроваджена.

Отримані перші результати дають підстави стверджувати, що запроваджена в Україні в рамках судової реформи система добору суддів є значним добробком у формуванні незалежного та високопрофесійного суддівського корпусу. Звісно, будь-яка система, механізм чи методика в процесі розробки та застосування на практиці зазвичай потребує коригуван-

ня. Досвід роботи Комісії, зокрема, показав, що в окремі положення Закону слід внести доповнення, над чим сьогодні активно працює Комісія.

Попереду проведення конкурсів на зайняття вакантних посад судді та надання рекомендацій майбутнім суддям, кропітка робота над підготовкою до нового добору, проте вже сьогодні можна з упевненістю сказати, що перший свій кваліфікаційний іспит Комісія склала успішно, а його позитивна оцінка громадськістю, судовою спільнотою та міжнародними інституціями — найкраще підтвердження цьому.

¹ Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи 1755 (2010) [13]

Олег Цимбалюк,
начальник управління
кадрової роботи
Вищої кваліфікаційної комісії
суддів України

Якщо театр починається з гардеробної, то установа — з управління кадрів

Щойно було засновано Комісію у новому статусі, одразу 16 вересня 2010 року відповідно до статей 92, 93 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» розпочато формування складу Комісії, до якого увійшло одинадцять членів. Шість із них призначено рішенням з'їзду суддів України, а саме: суддю Верховного суду України Пінчука Миколу Григоровича, суддю Донецького апеляційного адміністратив-

ного суду Колеснік Галину Антонівну, суддю Харківського апеляційного господарського суду Горбачову Лідію Павлівну, суддю Київського апеляційного адміністративного суду Маслія Володимира Івановича, суддю апеляційного суду Хмельницької області Марцинкевича Миколу Анатолійовича, суддю Вишого господарського суду України Шаргала Віктора Івановича. Двох членів Комісії призначено з'їздом представників юри-

дичних вищих навчальних закладів та наукових установ: професора кафедри адміністративного права і процесу Національної академії внутрішніх справ МВС України Мельника Миколу Григоровича, професора кафедри адміністративного та господарського права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» Мікуліна Віктора Петровича. Від Міністерства юстиції України до складу Комі-

сії увійшов начальник Головного управління юстиції м. Києва Сокурєнко Дмитро Михайлович, від Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини — Фадєєва Ніна Миколаївна, а наказом Голови Державної судової адміністрації України членом Комісії було призначено суддю Верховного Суду України Самсіна Ігоря Леоновича. Цього ж дня відбулося організаційне засідання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, на якому Головою Комісії обрано Самсіна Ігоря Леоновича та секретарем — Маслія Володимира Івановича.

Саме з цього доленосного дня і розпочалася нова історія Вищої кваліфікаційної комісії суддів України: завершився період її діяльності на громадських засадах, і з новими повноваженнями і завданнями Комісія приступила до структурної й організаційної побудови інституції.

Секретаріат Комісії до 16 листопада 2010 року існував як відділ — структурний підрозділ департаменту з питань суддівства центрального апарату Державної судової адміністрації України, однак після прийняття низки нормативно-правових актів — постанови Кабінету Міністрів України від 10.11.2011 № 1023 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 9 березня 2006 № 268», розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 № 2065-р «Про віднесення посад керівних працівників та спеціалістів секретаріату Вищої кваліфікаційної комісії суддів України до відповідних категорій державних службовців», відповідно до статті 98 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» було утворено секретаріат зі штатною чисельністю у 2010 році — 68 одиниць, що мав

організаційно забезпечувати діяльність Комісії. Обсяги роботи, пов'язані з підготовкою засідань Комісії, прийнятими нею рішеннями, а також безперервним потоком звернень, зокрема скарг на дії суддів, вимагали невідкладно добирати кадри.

Перші призначення на посади у секретаріат відбулися у листопаді 2010 року. Формувати секретаріат Комісії почали порядком переведення за рахунок працівників інших органів державної виконавчої влади, судів України, які й стали міцним підґрунтям новоствореної установи, бо кожному з них доводилося охоплювати обов'язки кількох посад. Протягом листопада — грудня 2010 року було призначено 52 працівники. Вони, усвідомлюючи ступінь своєї відповідальності, буквально з перших днів роботи долучилися до підготовки важливих установчих документів — Регламенту Комісії і Положення про секретаріат Комісії, а також положень структурних підрозділів. Слід було налагоджувати взаємодію між підрозділами, узгоджувати спільні дії при підготовці нормативної документації, заходів, пов'язаних із завданнями Комісії, зокрема щодо проведення добору кандидатів на посаду судді вперше та забезпечення судів висококваліфікованими кадрами.

У 2011 році у структурі секретаріату було сформовано службу дисциплінарних інспекторів, до складу якої увійшли керівник служби, тридцять три дисциплінарних інспектори та два консультанти. Її повноваження полягали у здійсненні перевірки наявності підстав для притягнення суддів місцевих та апеляційних судів до дисциплінарної відповідальності та підготовці документів за її результатами

для прийняття Комісією відповідного рішення. За кожним членом Комісії закріплено три дисциплінарних інспектори, які за дорученням члена Комісії попередньо аналізують заяви та повідомлення про неправомірні, на думку заявника, дії суддів з метою виявлення підстав для відкриття дисциплінарних справ та здійснення перевірок; готують проекти висновків про наявність підстав для притягнення суддів місцевих та апеляційних судів до дисциплінарної відповідальності, виконують інші доручення члена Комісії під час дисциплінарного провадження відповідно до Закону.

Формування секретаріату з висококваліфікованих кадрів триває дотепер, адже з огляду на важливість завдань, що визначені для Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в контексті судової реформи, існує нагальна потреба у доборі фахівців, які здатні результативно і професійно працювати у напружений період становлення установи.

Керівництво Комісії та секретаріату передусім акцентує увагу на кваліфікаційному рівні спеціаліста, оскільки від фахівця, який обіймає певну посаду, залежить рівень виконання усім підрозділом функціональних обов'язків. Зазначу, що кожен працівник, призначений на посаду в секретаріат Комісії, доволі швидко набував досвіду і включався в робочий процес, вмів застосовувати свої фахові та інтелектуальні здібності.

Отже, колектив Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, який сформувалася у цей період, став справді органічною єдністю. А перші кроки в його діяльності, що є найважливішими і від яких залежить майбутнє установи, безспірно — успішні!

Ольга Рибка,
начальник управління
документального забезпечення секретаріату
Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Розгляд звернень громадян. Що у підсумку?

16 вересня 2010 року відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Вища кваліфікаційна комісія суддів України набула статусу постійно діючого органу в системі судоустрою України. Вже від самого початку роботи можна було спрогнозувати величезний потік звернень від фізичних осіб, підприємств та установ, адже громадяни вперше отримали можливість поскаржитися на суддів, дії яких вони вважають неправомірними. Так і сталося: лише за 9 місяців до Комісії надійшло майже 20 тисяч звернень.

Як показав аналіз звернень, громадяни та їх представники, керівники підприємств, установ звертаються до Комісії не лише з питань дисциплінарної відповідальності судді, визначених у статті 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а й з питань, що не належать до компетенції Комісії.

Понад третина цих звернень надійшла на адресу Комісії з Адміністрації Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Верховного Суду України, Генеральної прокуратури, Вищої ради юстиції, із Секретаріату уповноваженого з прав людини та від народних депутатів України, куди надсилали повідомлення незадоволені діями і рішеннями суддів громадяни, юридичні та інші особи.

У своїх зверненнях громадяни посилались, на їхню думку, на порушення суддями норм матеріального та процесуального права як під час розгляду справи по суті, так і на стадіях апеляційного та касаційного оскарження судових рішень.

Переважно автори листів скаржилися на винесене суддею рішення, порушення строків розгляду справи, неналежну організацію роботи суду та упереджений розгляд справи. Відсоток таких листів становив приблизно 90. Решта звернень містила такі підстави дисциплінарної відповідальності судді як: необґрунтоване вжиття заходів забезпечення позову, відмова у доступі до правосуддя, неетична поведінка судді, порушення правил підсудності та підвідомчості.

Докладне вивчення змісту звернень, їх узагальнення підтвердило, що здебільшого скарги

на дії суддів є необґрунтованими і зумовлені зіткненням двох протилежних інтересів у справах, які кожна зі сторін намагається вирішити шляхом оскарження судових рішень непроцесуальним шляхом, тобто через звернення до органів державної влади, органів суддівського самоврядування, у тому числі й до Комісії.

Низка звернень, що надійшли до нового складу Комісії, містила вочевидь упереджене трактування учасниками судового процесу обставин справи, а надіслання позовної заяви (апеляційної скарги) для виправлення недоліків сприймалося як небажання суду розглядати справу, свідоме затягування її розгляду. У процесі перевірки Комісією звернень щодо порушення суддями строків розгляду справ з'ясувалося, що це мало об'єктивні причини. Насамперед йдеться про перевантаження справами судів, зумовлене системним упровадженням заходів, передбачених стратегією судової реформи. На даному її етапі суттєво розширився перелік правовідносин, що можуть бути предметом розгляду судів загальної юрисдикції. Зокрема, на строках позначається постійне внесення змін до законодавства.

Затягують розгляд справи і неявка на судове засідання учасників — сторін, потерпілих, підсудних, адвокатів, прокурорів, а також свідків; тривале проведення експертними установами призначених судом експертиз, виконання органами досудового слідства постанов суду щодо перевірки та уточнення фактичних даних, одержаних під час досудового слідства, заходи реагування суду на численні клопотання та заяви сторін.

Доволі часто тривалий розгляд справ пов'язаний з реалізацією заінтересованою стороною свого процесуального права на оскарження первинних ухвал в суді апеляційної інстанції.

Низький показник скарг, у яких йшлося про упередженість при розгляді справи, неетичну поведінку та зневажливе ставлення з боку суддів до учасників процесу, свідчить про покращення ситуації із забезпеченням судів засобами фіксації судового процесу. Доводи таких скарг в процесі перевірки не підтверджувалися і, відповідно, спростовувалися Комісією.

За підсумками розгляду звернень, що надійшли на адресу Комісії, можна озвучити такі статистичні дані: щодо 7653 звернень надіслано роз'яснення по суті, стосовно понад 5000 скарг триває перевірка, 4610 — перевірку завершено. Частина листів, а це більше 2 тисяч — або надіслані до інших інстанцій, або відправлені адресату, оскільки були неналежно оформлені. За рішеннями Комісії 1173 заявникам було відмовлено у відкритті дисциплінарної справи, щодо 236 скарг відкрито дисциплінарне провадження. У 49 випадках на засіданнях Комісії було прийнято рішення про винесення судді догани і в 13 — про звільнення судді.

Слід зауважити, що чимало звернень від громадян було написано в довільній формі, що суттєво ускладнювало їх розгляд на предмет

Якщо характеризувати етапи перевірки доводів заявників стосовно допущення суддями під час розгляду справ порушення норм матеріального та процесуального законодавства, строків розгляду, неетичної поведінки, упередженості щодо опрацювання звернень, то насамперед звернення вивчаються членами Комісії. Далі, за дорученням члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, дисциплінарні інспектори аналізують звернення з метою виявлення підстав для відкриття дисциплінарних справ та здійснення перевірок, готують проекти висновків про наявність підстав для притягнення суддів місцевих та апеляційних судів до дисциплінарної відповідальності.

Аналіз повторних звернень, у яких висловлюється незадоволення рішенням по справі або рішенням Комісії, показав, що ці звернення надходять від громадян, які обрали метод оскарження як засіб впливу на суд. Питання, що порушують такі заявники, та факти, на які вони скаржаться, переважно — необгрунтовані. Незадоволення результатами розгляду справ змушує громадян та юридичних осіб посилатись на певну заінтересованість та упередженість суддів, що, як правило, при перевірці не підтверджується.

Усі ці дані свідчать про те, що значна кількість скарг на дії суддів у 2011 році зумовлена нестабільністю економічної та політичної ситуації в країні, що є наслідком негативної реакції різних суб'єктів господарської діяльності на рішення суддів усіх інстанцій, і взагалі державних органів, тому звернення ґрунтуються на емоціях та особистих міркуваннях заявників, а не на конкретних, чітко сформульованих фактах порушень щодо тих чи інших обставин при розгляді справ.

Втім, не варто сподіватися авторам подібних листів, що Комісія прийматиме рішення, змушуючи суддів діяти не відповідно до Закону, а всупереч — на користь заявників.

За підсумками розгляду звернень, що надійшли на адресу Комісії, можна озвучити такі статистичні дані: щодо **7653** звернень надіслано роз'яснення по суті, стосовно понад **5000** скарг триває перевірка, **4610** — перевірку завершено

підстав для відкриття дисциплінарного провадження щодо судді. Навіть незважаючи на те, що у зв'язку зі специфікою такого звернення і відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Комісією було розроблено і розміщено на сайті www.vkksu.gov.ua форму звернення, потік листів від громадян, зі змісту яких, на превеликий жаль, неможливо було з'ясувати, у чому полягають допущені суддями порушення законодавства, не зменшився.

Василь Косенко,
керівник служби дисциплінарних
інспекторів секретаріату
Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Дисциплінарна відповідальність судді

Судді як носії судової влади при здійсненні правосуддя є незалежними від будь-якого впливу, нікому не підзвітні і підпорядковуються лише закону. Держава охороняє самостійність і незалежність суддів, встановлюючи спеціальні гарантії, які стосуються не тільки особливого порядку призначення і обрання суддів, а й притягнення їх до відповідальності та звільнення з посади.

Особливість статусу суддів має суттєвий вплив на визначення підстав виникнення дисциплінарної відповідальності суддів, кола суб'єктів, які можуть ініціювати питання про дисциплінарну відповідальність суддів, та органів, що правомочні вирішувати це питання.

Підстави дисциплінарної відповідальності суддів визначені у пункті 5 частини 4 статті 125 Конституції України, згідно з якою суддя звільняється з посади органом, що його обрав (Верховна Рада України) або призначив (Президент України), у разі порушення суддею присяги, а також статтею 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а саме:

1) істотні порушення норм процесуального права при здійсненні правосуддя, пов'язані, зокрема, з відмовою у доступі особи до правосуддя з підстав, не передбачених законом, порушення вимог щодо автоматичного розподілу та реєстрації справ у суді, правил підсуд-

ності чи підвідомчості справ, необґрунтоване вжиття заходів забезпечення позову;

2) нежиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом;

3) порушення вимог щодо неупередженого розгляду справи, зокрема щодо відводу чи самовідводу;

4) систематичне або грубе одноразове порушення правил суддівської етики, що підриває авторитет правосуддя. Поведінка судді розглядається на службі в суді і поза нею. Стосовно поведінки судді під час виконання службових обов'язків, то підставами для притягнення до дисциплінарної відповідальності може бути:

— порушення обов'язку безсторонності під час слухання справи, якщо виникає конфлікт інтересів;

— порушення обов'язку добропристойності у стосунках із сторонами, їх представниками, свідками, колегами (наприклад, втручання в роботу іншого судді);

— порушення закону через кричущу недбалість. Суддею не оформлено думку письмово, коли цього вимагав закон, або висловлено думку без наведення фактів, на підставі яких суддею ухвалено таке рішення;

— неодноразові необґрунтовані затримки в ухваленні рішення або будь-які інші випадки нехтування своїми обов'язками;

— участь у діяльності, несумісній з обов'язками судді, передоручення виконання своєї роботи іншій особі, позапроцесуальне внесення змін і доповнень у судові рішення, а також поведінка, що компрометує принципи безсторонності і добропристойності в діяльності судді.

Стосовно поведінки судді поза судом, то дисциплінарну відповідальність тягне за собою використання посади судді з метою одержання неправомірних переваг, дружні стосунки із сторонами у справах різних юрисдикцій, участь у позасудовій діяльності, на яку не було дано згоди з боку уповно-

важеного на те органу чи посадової особи, будь-яка інша діяльність чи поведінка, що загрожує втратою довіри до судової системи, принижує честь і гідність судді;

5) розголошення таємниці, що охороняється законом, у тому числі таємниці нарадчої кімнати або таємниці, яка стала відомою судді під час розгляду справи на закритому судовому засіданні;

6) неподання або несвоєчасне подання для оприлюднення декларації про майновий стан, відображення в ній завідомо неправдивих відомостей.

Скасування або зміна судового рішення не тягне за собою дисциплінарної відповідальності судді, який брав участь у його ухваленні, якщо при цьому не було допущено умисного порушення норм права або до цього призвело несумлінне ставлення до службових обов'язків.

Статтею 84 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що право ініціювати питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів, а саме звертатися зі скаргою (заявою) щодо неправомірних дій судді, яка може мати наслідком дисциплінарну відповідальність судді, має кожен, кому відомі такі факти. Для цього Вища кваліфікаційна комісія суддів України затвердила та розмістила на своєму офіційному веб-порталі зразок скарги (заяви) щодо неналежної поведінки судді, який може використовуватися для повідомлення Вищій кваліфікаційній комісії суддів України відомостей про порушення суддею вимог щодо його статусу, посадових обов'язків чи присяги судді. Зазначена норма закону також застерігає суб'єктів звернення від зловживання правом звернення до Комісії. Це поняття включає ініціювання

питання відповідальності судді без достатніх на те підстав, а також використання такого права як засобу тиску на суддю в процесі здійснення ним правосуддя. Останнє, у разі доведеності факту, буде кваліфікуватися як вплив на суддю, а відтак порушення конституційних гарантій його правового статусу. Окрім того, закон застерігає, що дисциплінарна справа щодо судді не може бути порушена за анонімними заявами та повідомленнями. Отже, звернення до Комісії зі скаргою (заявою) щодо поведінки судді має, поза іншим, відповідати вимогам Закону України «Про звернення громадян» (Зразок додається). Скарга (заява), оформлена без дотримання вимог, повертається заявникові з відповідними роз'ясненнями не пізніше як через десять днів від дня її надходження. Виконавши всі вимоги, заявник вправі знову звернутись до Комісії в межах строку, визначеного законом (відповідно до частини 4 статті 87 Закону дисциплінарне стягнення застосовується до судді не пізніше шести місяців з дня відкриття Комісією провадження у дисциплінарній справі, але не пізніше року з дня вчинення проступку, без урахування часу тимчасової непрацездатності або перебування судді у відпустці).

Дисциплінарне провадження щодо судді, як передбачено статтею 85 Закону, здійснюють:

1) Вища кваліфікаційна комісія суддів України — щодо місцевих та апеляційних суддів;

2) Вища рада юстиції — щодо суддів спеціалізованих судів та суддів Верховного Суду України.

З метою забезпечення неупередженого, об'єктивного розгляду питань про дисциплінарну відповідальність суддів ці органи повинні у своїй

діяльності бути незалежними, самостійними і здійснювати свої повноваження виключно на підставах, у межах та порядку, передбачених Конституцією України, законами України «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду юстиції».

Дисциплінарне провадження щодо судді здійснюється у певному порядку, передбаченому статтею 86 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Здійснення перевірки даних про наявність підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності

Відповідно до вимог частини 3 статті 94 Закону для здійснення перевірки даних щодо наявності підстав притягнення судді до дисциплінарної відповідальності у Комісії функціонує автоматизована система визначення члена Комісії, який проводитиме таку перевірку. Скарга (заява) не пізніше 5 днів з дня надходження передається визначеному члену Комісії, про що повідомляється суб'єкту звернення.

Член Комісії або за його дорученням дисциплінарний інспектор, який безпосередньо з ним працює, попередньо аналізує заяву (скаргу) про неправомірні дії судді з метою виявлення підстав для притягнення його до дисциплінарної відповідальності.

За результатами перевірки дисциплінарний інспектор складає проект висновку, суть якого доповідає члену Комісії. Останній, залежно від мотивів, складає висновок з викладенням фактів і обставин, виявлених під час перевірки, та пропозицію про відкриття чи відмову у відкритті дисциплінарної справи. Висновок члена Комісії та зібрані у процесі перевірки матеріали передаються на розгляд на засіданні Комісії.

**Відкриття
дисциплінарної
справи**

Питання про відкриття дисциплінарної справи чи відмову в її відкритті вирішує Вища кваліфікаційна комісія суддів України. Копія рішення Комісії про відкриття дисциплінарної справи не пізніше ніж через 3 дні з дня його прийняття надсилається судді, щодо якого її відкрито, та особі, за зверненням якої порушено справу. До рішення Комісії, що надсилається судді, додається висновок члена Комісії, складений за результатами перевірки. Учасни-

ніше як за 3 дні до засідання Комісії може подати до секретаріату Комісії письмові пояснення по суті порушених питань, що долучаються до матеріалів справи. Письмові пояснення судді оголошуються на засіданні комісії в обов'язковому порядку.

Повторна неявка цього судді на засідання Комісії є підставою для розгляду дисциплінарної справи за його відсутності. Розгляд дисциплінарної справи відбувається на засадах змагальності. На засіданні Комісії заслуховується інформація члена Комісії, який

його відводу (самовідводу) — іншим членом Комісії. Перебіг розгляду дисциплінарної справи стосовно судді та оголошення результатів її розгляду фіксуються технічними засобами.

Прийняття рішення

За підсумками перевірки Комісією колегіально приймається рішення більшістю членів від загального складу Комісії. Рішення приймається відкритим голосуванням за відсутності судді, щодо якого розглядається справа, і запрошених осіб.

При обранні дисциплінарного стягнення стосовно судді враховується характер проступку, його наслідки, особа судді, ступінь його вини, обставини, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Якщо Комісією приймається рішення про відсутність підстави для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, то провадження припиняється, про що повідомляються заінтересовані особи. Дисциплінарне стягнення застосовується до судді не пізніше 6 місяців із дня відкриття Комісією провадження в дисциплінарній справі і не пізніше року з дня вчинення проступку, без урахування часу тимчасової непрацездатності чи перебування судді у відпустці. За результатами провадження Комісія може прийняти рішення про направлення рекомендації до Вищої ради юстиції для вирішення питання щодо внесення подання до органу, який його обрав чи призначив, про звільнення судді з посади за наявності для цього підстав. Рішення у дисциплінарній справі викладається у письмовій формі і повинно бути мотивованим і обґрунтованим. За структурою рішення має три складові частини: вступну, мотивувальну і резулятивну.

Статтею 84 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що право ініціювати питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів, а саме звертатися зі скаргою (заявою) щодо неправомірних дій судді, яка може мати наслідком дисциплінарну відповідальність судді, має кожен, кому відомі такі факти

ки засідання повідомляються про дату, час та місце засідання Комісії не пізніше як за 10 днів до дня його проведення.

**Розгляд
дисциплінарної справи**

Розгляд дисциплінарної справи по суті проводиться на наступному засіданні Комісії, але не раніше як через 10 днів з дня ухвалення Комісією рішення про відкриття дисциплінарної справи. На засідання запрошується особа, за зверненням якої відкрито справу, суддя, стосовно якого відкрито справу, а в разі необхідності — інші заінтересовані особи. Участь судді, щодо якого розглядається питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності, є обов'язковою. У разі неможливості з поважних причин взяти участь у засіданні Комісії суддя не піз-

здійснював перевірку, пояснення судді, стосовно якого розглядається справа, або його представника, а також інших заінтересованих осіб. Суддя має право давати пояснення, ставити запитання учасникам провадження, висловлювати заперечення, заявляти клопотання і відводи.

У разі необхідності провести додаткову перевірку, витребувати додаткові матеріали щодо судді, стосовно якого розглядається питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності, Комісія ухвалює рішення про відкладення розгляду цієї справи. У такому рішенні в обов'язковому порядку зазначається строк проведення перевірки та дата наступного засідання Комісії. Додаткова перевірка проводиться членом Комісії, який здійснював попередню, у разі

У вступній частині зазначаються дата і місце проведення засідання, назва комісії, її склад, хто головував на засіданні, прізвище, ім'я, по батькові і посада судді, щодо якого вирішується питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності. В мотивувальній частині викладається суть питання, факти, що тягнуть дисциплінарну відповідальність, пояснення судді і відомості, які характеризують його особу, мотиви прийнятого рішення з посиланням на докази. У результативній частині міститься вказівка про конкретний вид дисциплінарного стягнення, який був застосований до судді, або підстави закриття справи, а також порядок і строк оскарження рішення. Рішення підписується головою і членами Комісії, які брали участь у засіданні.

Кожен член Комісії має право висловити окрему думку, яка викладається у письмовій формі і долучається до матеріалів справи. Головуючий повідомляє на засіданні про наявність окремої думки, але зміст її оголошенню не підлягає. Оригінал окремої думки зберігається у матеріалах справи. Копія рішення Комісії вручається судді, стосовно якого розглядалась дисциплінарна справа, а у разі його відсутності під час оголошення рішення надсилається у семиденний строк поштою. Ще одна копія рішення надсилається до голови відповідного суду для його виконання.

Дисциплінарне стягнення стосовно судді та порядок його виконання

При вирішенні питання про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності до нього може бути застосований тільки один вид дисциплінарного стягнення — догана.

Інформація про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності оприлюднюється на

офіційному веб-порталі Комісії. Вона повинна містити дані про суддю, якого притягнуто до дисциплінарної відповідальності, накладене дисциплінарне стягнення та копію рішення Комісії про накладення такого стягнення. Якщо протягом року після накладення дисциплі-

посаду судді, якого притягнуто до дисциплінарної відповідальності, назву органу, який постановив рішення (Вища кваліфікаційна комісія суддів України), суть рішення, що оскаржується, посилання на те, в чому полягає неправильність рішення, та конкретне прохан-

Дисциплінарне стягнення застосовується до судді не пізніше 6 місяців із дня відкриття Комісією провадження в дисциплінарній справі і не пізніше року з дня вчинення проступку, без урахування часу тимчасової непрацездатності чи перебування судді у відпустці

нарного стягнення суддю не буде піддано новому дисциплінарному стягненню, він вважається таким, який не має дисциплінарного стягнення. Частиною 4 зазначеного Закону передбачається можливість дострокового зняття дисциплінарного стягнення, накладеного на суддю. Підставою для цього є рішення Комісії, яке може бути ухвалене за пропозицією Ради суддів загальних судів.

Оскарження рішення у дисциплінарній справі стосовно судді

Рішення Комісії у більшості випадків є остаточним і оскарженню не підлягає. Але у виняткових випадках суддя місцевого чи апеляційного суду може оскаржити рішення Комісії про притягнення його до дисциплінарної відповідальності до Вищої ради юстиції або Вишого адміністративного суду України протягом місяця з дня вручення йому чи отримання ним поштою копії рішення. Скарга подається через Комісію, яка не пізніше як у триденний строк після одержання скарги надсилає її разом із матеріалами дисциплінарної справи до Вищої ради юстиції.

Скарга повинна містити прізвище, ім'я, по батькові і

ня до Вищої ради юстиції щодо зміни чи скасування ухваленого Комісією рішення. Незалежно від того, чи дотримано суддею місячний строк на подачу скарги, матеріали справи разом зі скаргою надсилаються до Вищої ради юстиції, оскільки остання вправі продовжити строк для подачі скарги, якщо він був порушений із поважних причин. Розгляд скарг Вищою радою юстиції здійснюється відповідно до Закону України «Про Вищу раду юстиції».

Оскарження рішення Комісії до Вишого адміністративного суду України про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності здійснюється у порядку, передбаченому Кодексом адміністративного судочинства України. Подання скарги до Вищої ради юстиції чи Вишого адміністративного суду України на рішення Комісії про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності зупиняє застосування дисциплінарного стягнення. Законом України «Про судоустрій і статус суддів» не передбачено оскарження рішень Вищої кваліфікаційної комісії суддів України заінтересованими особами. Отже, для суб'єктів звернення рішення Комісії є остаточним.

Плідна взаємодія — запорука успіху

Інтерв'ю з Головою Державної судової адміністрації України Русланом Кирилюком

Кор.: З урвадженням в країні судової реформи змінився статус Вищої кваліфікаційної комісії суддів України і у зв'язку з цим відносини Державної судової адміністрації і Комісії перейшли в іншу площину. Які враження залишив рік спільної роботи, адже проблемних питань, зокрема організаційного характеру, доводилося вирішувати чимало?

Кирилюк Р.І.: З прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в Україні розпочато судову реформу, котра стосувалась і змін у діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Державної судової адміністрації України.

Наразі Вища кваліфікаційна комісія суддів України є постійно діючим органом у системі судоустрою України, і якщо раніше секретаріат Комісії був структурним підрозділом, тобто відділом у складі Департаменту з питань суддівства Державної судової адміністрації України, то зараз Комісія та її секретаріат є юридичною особою.

Сьогодні у нас дружні і партнерські відносини із Вищою кваліфікаційною комісією суддів України.

Як відомо, свою діяльність Комісія розпочала в приміщеннях Державної судової адміністрації України. Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» ДСА України забезпечує належні умови діяльності і Комісії, і Національної школи суддів України.

До речі, відзначу, що я працював у складі Вищої кваліфікаційної комісії суддів України до прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів», тобто у минулому складі, і тоді також головою Комісії був Ігор Леонович Самсін. Зауважу, що іще з того часу ми знахо-

дили повне порозуміння, висловлювали однакові погляди на питання судоустрою та судової реформи.

Також, як відомо, Ігор Леонович Самсін є членом Комісії від ДСА України. Надзвичайно приємно, що саме він очолює цей орган. Безперечно, Ігор Леонович є фахівцем своєї справи, він суддя Верховного Суду України, заслужений юрист України, окрім суддівської займається і викладацькою діяльністю, має значну кількість державних нагород та відзнак. Досвід, вміння та знання Ігоря Леоновича є дуже цінними при головуванні у Комісії. Адже важливо, аби свої функціональні обов'язки Комісія виконувала на найвищому рівні, а судова система поповнювалась високопрофесійними кадрами.

Звісно ж, ми активно співпрацюємо як з питань забезпечення діяльності Комісії, так і з інших організаційних питань.

Враження тільки позитивні, адже протягом цього року досягнуто дуже багато.

Кор.: Нові повноваження, якими Закон «Про судоустрій і статус суддів» наділив Вищу кваліфікаційну комісію суддів України, дозволили їй за рік досягти значних результатів, зокрема з таких напрямів діяльності як формування суддівського корпусу та дисциплінарної практики. Як Ви оцінюєте здобутки Комісії, перспективи повноцінної реалізації її потенціалу в процесі розвитку судової реформи?

Кирилюк Р.І.: Сьогодні Вища кваліфікаційна комісія суддів України може говорити про низку здобутків, а основним серед них ми вважаємо проведення добору кандидатів на призначення судді вперше шляхом складання

анонімного тестування та кваліфікаційного іспиту.

Як відомо, 22 травня 2011 року вперше в Україні було проведено національне анонімне тестування кандидатів на посаду судді вперше. Нова процедура є прозорою і зрозумілою для кожної особи, оскільки для того, щоб подати заяву на участь у доборі та складанні тесту, треба заповнити стандартизовану анкету та додати певний перелік документів, визначений законодавством і доступний у відкритих джерелах. А далі — участь в анонімному тестуванні та кваліфікаційному іспиті.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України спільно із науковцями та проектом USAID «Україна: верховенство права» розробила та апробувала стандартизовані тестові завдання. Зокрема, тести склалися зі 100 запитань з 12 галузей права з варіантами відповіді множинного вибору, які роздаються під час першого тестування. Комісія завчасно затвердила і розмістила на своєму сайті програму, за якою розроблені тестові питання і котру слід використовувати при підготовці. Кожен кандидат, який виявив бажання взяти участь у тестуванні на посаду судді, склав анонімний тест. Слід зауважити, що тестування було проведено відповідно до європейських стандартів.

І вже менш як за місяць, 19 червня 2011 року в м. Одесі відбувся кваліфікаційний іспит для всіх кандидатів на посаду судді вперше.

На часі наступна процедура добору: проведення конкурсу на заміщення вакантних посад суддів кандидатами, які успішно склали анонімне тестування та кваліфікаційний іспит.

Приємно усвідомлювати, що ще рік тому така процедура, проведена за європейськими зразками, здавалася зовсім неможливою, а сьогодні Комісія говорить про її завершальний етап.

Кор.: У чому Ви вбачаєте точки дотику у взаємодії з Комісією? На Вашу думку, за якими напрямами має розвиватися співпраця Державної судової адміністрації і Комісії?

Кирилюк Р.І.: Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Державна судова адміністрація України забезпечує належні умови діяльності судів загальної юрисдикції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України та органів суддівського самоврядування.

Зокрема, хочу відзначити, що одним із питань співпраці ДСА України та Комісії була спільна діяльність із прийому документів у кандидатів на посаду судді вперше. Адже саме за нашою адресою: вул. Липська, 18/5, було організовано прийом документів.

Ми і надалі будемо сприяти Комісії у виконанні її повноважень та підтримувати всім необхідним. Відзначу, що у майбутньому до прийому документів на посаду судді вперше ми готові залучити територіальні управління Державної судової адміністрації України та зменшити навантаження на секретаріат Комісії, або, як варіант — розробити спільні заходи, аби спростити процедуру подачі документів, точніше сказати, дещо полегшити роботу секретаріату Комісії.

Також спільно з Комісією ми проводимо низку заходів, беремо участь у конференціях, семінарах та тренінгах.

До речі, Національна школа суддів України, утворена при Вищій кваліфікаційній комісії суддів України згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів», була реорганізована із Академії суддів України, що підпорядковувалася ДСА України.

Власне, спільних питань у Державної судової адміністрації України з Вищою кваліфікаційною комісією суддів України більш ніж достатньо, і вирішуються вони зазвичай оперативно. Сподіваюсь, що така тенденція збережеться і надалі.

Кор.: Ваші побажання працівникам Комісії напередодні святкування річниці її заснування як постійно діючого органу в системі судоустрою України.

Кирилюк Р.І.: Починати, як відомо, завжди важко, а розпочинати роботу, про яку існували лише окремі думки, тим більше. Тому, враховуючи, що все вдалося, найперше хочу подякувати Комісії та її секретаріату за плідне співробітництво з Державною судовою адміністрацією України, за велику роботу, проведена для утвердження принципу верховенства права та справедливості.

Нехай ваш високий професіоналізм, досвід та знання і надалі сприяють становленню правової держави.

Отож, з нагоди першої річниці вашої діяльності прийміть побажання міцного здоров'я, щастя, благополуччя та добробуту.

Інтерв'ю підготував
Віталій Боровко

Іван Марочкін,
проф., завідувач кафедри
організації судових та
правоохоронних органів
Національного
університету «Юридична
академія України
ім. Ярослава Мудрого»

В'ячеслав Комаров,
проф., завідувач кафедри
цивільного процесу
Національного
університету
«Юридична
академія України
ім. Ярослава Мудрого»

Становлення інституту кандидата на посаду судді в Україні

Інститут кандидата на посаду судді існує як достатньо розвинута система у більшості країн світу. В цих країнах сформульовані вимоги до кандидатів на посади суддів, нормативно закріплена процедура оцінки знань, навичок, умінь, ділових та моральних якостей кандидата, обов'язково передбачається навчання кандидатів на посади суддів у спеціальному навчальному закладі та стажування в суді. Тільки після цього порушується питання про можливість обрання конкретної особи на посаду судді.

В Україні інститут кандидата на посаду судді розвивався відповідно до історичних етапів становлення суспільства та політичного ладу держави.

Обрання суддів та вимоги до них. Історичні нариси

Так, у часи перебування України у складі Росії (1654–1917 рр.), залежно від способу вступу на службу, судді поділялися на два види: ті, які призначаються (монархом за поданням Сенату; безпосередньо Сенатом; губернським правлінням), й ті, які обираються певним прошарком населення (дворянами, купцями

і міщанами, селянами)¹. Судді, які обирались, не були підзвітні виборцям. Їх затверджував губернатор, якому вони і звітували. Більшість членів повітового суду, а в магістраті — часто й увесь склад не мали ані найменшого уявлення про засади судочинства, теорію доказів. «Такий суддя, — писав А.Ф. Коні, — є дуже сумне явище, тому що свавілля під личиною правосуддя має особливо відразливі риси,

і шкода судового насильства є гіршою за будь-яку адміністративну шкоду».² Судді зараховувалися на державну (військову) службу, наділялися чинами та нагородами, підлягали відповідальності нарівні з іншими посадовцями. Відставний прапорщик цілком ймовірно міг бути кандидатом у члени повітового суду, а відставний полковник — кандидатом у члени судової палати.³

¹ Шербина П. Ф. Судебная реформа на Правобережной Украине. — Львов: Вища школа, 1974. — С. 52.

² Коні А. Ф. Нравственные начала в уголовном процессе // Избранные произв. — М.: Госюриздат, 1956. — 678 с.

³ Головачев А. А. Десять лет реформ 1861–1871. — СПб: Типография Ф. С. Сущинского, 1872. — С. 148.

Якісно нову правову основу інституту кандидатів на суддівські посади заклали прийняті 20 листопада 1864 р. Судові статuti (далі — Статuti). Їх укладачі справедливо вважали, що задовільне справляння правосуддя залежить більше від гідності суддів, ніж від досконалості законів. І саме інститут кандидатів на судові посади повинен був стати «розсадником судових діячів, зерном нового судового стану; кандидатура на судові посади мала служити тим чистим і єдиним джерелом, якому належало годувати все судове відомство».⁴ Статті 200–211 Статутів⁵ щодо кандидата на посаду судді містили загальнообов'язкові вимоги та обмеження: 1) відсутність істотних фізичних вад; 2) неприпустимість вчинення діянь, що містять ознаки злочину; непорочність у суспільній думці; 3) належність до російського підданства; 4) тільки особи чоловічої статі, які досягли віку 25 років; 5) освітній ценз — вища чи середня освіта, а за її відсутності — наявність стажу не менше трьох років у судовому відомстві; 6) майновий ценз. Оскільки за мету запровадження інституту кандидата на судову посаду була визнана підготовка молодих людей до судової служби, у Статутах особлива увага приділялася організації занять кандидатів, зокрема у судових місцях і в прокуратурі, відрядженню до виконання обов'язків судових слідчих.

Втім, цей інститут не отримав належного нормативного регулювання, тому розвивався доволі повільно. У зв'язку з цим у законі від 24 грудня 1891 р. було внесено доповнення та зміни до Статутів, зокрема встановлено, що кандидатами на судову посаду можуть бути особи, які закінчили курс юридичних наук у вищих

навчальних закладах і перебували на службі при окружних судах і судових палатах. Зарахування в кандидати прирівнювалося до зарахування на службу по судовому відомству. Законом передбачався поділ кандидатів на старших і молодших. Звання молодшого здобувалося зарахуванням до розряду кандидатів. Чин старшого кандидата одержували після не менш як півторарічної служби по судовому відомству і після складання необхідного іспиту, про що видавалося посвідчення відповідним судом чи палатою. Старші кандидати мали істотні переваги, оскільки вони за старанню і корисну службу могли одержувати штатний оклад чи одноразову допомогу. Внесені зміни також офіційно закріпили порядок підготовки кандидатів, проведення з ними занять. Таким чином, статус кандидатів у судді зазнав суттєвих змін: по-перше, було усунуто так зване «довічне» кандидатство: кандидати, які не склали іспиту протягом двох (у крайньому разі трьох) років, відраховувалися; вдосконалено систему поділу кандидатів на молодших (учнів-практикантів) і старших (стажистів), які допускалися до виконання судових і прокурорських обов'язків. По-друге, законодавчого визначення набуло питання фінансового забезпечення кандидатів.

Інститут кандидата на посаду судді в період з 1917 по 1920 рік

Становлення інституту кандидата на посаду судді в період боротьби за українську національну державність (1917–1920 рр.) відбувалося по-різному. Так, відповідно до Закону «Про умови засудження і порядку обрання суддів Генеральних і

апеляційних судів», прийнятого в грудні 1917 р., усі судді обиралися Центральною Радою. На одну посаду судді могли претендувати від 4 до 6 осіб. Закон щодо кандидатів передбачав лише одну вимогу — мати вищу освіту, однак допускав обрання на посаду судді й осіб, які її не мають. Кандидати подавали свої заяви до Секретаріату судових справ, який потім передавав їх до Центральної Ради. У період Гетьманату відповідно до Закону від 8 липня 1918 р. про створення Державного Сенату до кандидатів на посади суддів цієї вищої судової інстанції висувалися досить високі вимоги: мати вищу юридичну освіту, обіймати не менше 15 років посади судового слідчого, товариша прокурора окружного суду або адвоката, мати відповідний науковий ступінь з юридичних наук. Оскільки в Україні цього періоду вся влада належала гетьманові, було встановлено і відповідний порядок формування корпусу суддів. Міністр юстиції вносив подання щодо кандидата до Ради міністрів, яка здійснювала попередній розгляд кандидатури. Після схвалення Радою міністрів гетьман призначав цього кандидата на посаду судді.

Формування професійного суду у радянські часи (1920–1991 рр.)

Після встановлення в Україні радянської влади постало питання про формування професійного суду. З цією метою 7 березня 1920 р. Народним комісаріатом юстиції було прийнято постанову «Про реєстрацію фахівців із судової частини», відповідно до якої всім особам, які належали до членів магістратури і колишнього прошарку присяжної адвокатури, включаючи і тих, які

⁴ *Возвращение к истокам права: Судебные уставы. О статусе судей // Законность. — 1994. - № 6. — С. 13–18.*

⁵ *Судебные уставы 20 ноября 1864 года съ изложением рассуждений, на коих они основаны. — СанктПетербург, 1864. — 690 с.*

входили до складу службовців у радянських установах, пропонувалося зареєструватися в тижневий строк у Судово-слідчому відділі народного комісаріату юстиції. 5 червня 1920 р. було видано Декрет Ради народних комісарів «Про використання юристів-практиків», який повідомляв про проведення загальної реєстрації осіб незалежно від віку і статі, які мають вищу юридичну освіту і стаж роботи в судовому, військово-судовому відомствах та адвокатурі.

Таким чином, під час створення системи судів Української РСР уряд усвідомлював необхідність професійного здійснення правосуддя, про що зазначалося в прийнятому 26 жовтня 1920 р. Положенні про народний суд, у ст. 14 якого було закріплено, що постійні народні судді повинні відповідати таким вимогам: (1) мати право обирати і бути обраними до Ради робітничих і селянських депутатів (це право надавалося тільки працездатним громадянам, які досягли 18 років; винятки становили засуджені, недієздатні та обмежено дієздатні особи, а також особи, які живуть на нетрудовий прибуток, та деякі інші категорії громадян); (2) мати політичний досвід роботи в пролетарських організаціях партії, професійних союзах, робітничих кооперативах, фабрично-заводських комітетах і радянських установах; (3) мати теоретичну і практичну підготовку, необхідну для посади радянського судді.

У подальшому зміна характеру і переліку вимог, яким повинна відповідати особа, висунута кандидатом у народні судді, відбувалася в основному в напрямі зменшення їх кількості, що сприяло залученню до зайняття посади судді більш широкого кола осіб. Так, на-

приклад, на відміну від Положення про народний суд 1920 р., яке передбачало необхідність теоретичної підготовки кандидата на посаду судді, наступні Положення про судову устрій УРСР від 16 грудня 1922 р. і Положення про судову устрій УРСР від 23 жовтня 1925 р. як критерії добору передбачали альтернативу: або не менш ніж дворічний стаж відповідальної політичної роботи в робітничо-селянських громадських, професійних чи партійних організаціях, або два роки стажу практичної роботи в органах радянської юстиції на посадах не нижче народного слідчого. Наслідком такої кадрової політики стало те, що в органах юстиції більшість осіб, які обіймали відповідальні посади, не мали необхідної теоретичної юридичної підготовки. Серед народних суддів було багато осіб не тільки недостатньо підготовлених, а й випадкових, непридатних для справляння правосуддя. Однак на початку 1923 р. радянський уряд зробив спробу підвищити професіоналізм суддів. У Харкові, Києві та Одесі були організовані короткотермінові юридичні курси з підвищення кваліфікації судово-прокурорських працівників. Строк навчання на курсах спочатку становив чотири місяці (три потоки на рік), а в 1924 р. він був збільшений до п'яти місяців — два випуски на рік по 100 осіб. Для навчання на курсах суди направляли осіб, які мали стаж роботи в органах юстиції не менше одного року на посаді, не нижчій народного судді чи народного слідчого.⁶

Пізніше положення про судову устрій 1929 р. і 1931 р. уже взагалі не передбачали таку вимогу до кандидата на посаду судді, як наявність стажу роботи за юридичною спеціальністю. До

обов'язкових умов для народного судді Законом про судову устрій 1938 р. додатково було введено віковий ценз, який у 1960 р. було підвищено з 23 до 25 років. Прийнятий 5 червня 1981 р. Закон УРСР «Про судову устрій в Українській РСР» ніяких новел у питанні переліку та якості вимог, яким повинна відповідати особа, висунута кандидатом у судді, не передбачив. Таким чином, починаючи з 1929 р. претендентом на посаду судді міг стати будь-який дієздатний громадянин України (СРСР), який досяг встановленого законом віку.

Особливості сучасного періоду

Лише ухвалений 15 грудня 1992 р. Закон України «Про статус суддів» уперше визначив діяльність судді як професійну і передбачив вимоги до кандидата: необхідний освітній ценз — вищу юридичну освіту і певний стаж роботи за юридичною спеціальністю. У ст. 5 цього Закону було встановлено, що суддя не може бути народним депутатом, належати до будь-якої політичної партії, руху, входити до складу органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого і регіонального самоврядування, підприємств, що мають за мету одержання прибутку, займатися підприємницькою та іншою діяльністю, крім викладацької, наукової та іншої оплачуваної творчої діяльності у вільний від роботи час. Таким чином, Закон України «Про статус суддів» 1992 р. уперше окреслив в Україні принцип здійснення судової діяльності на засадах професіоналізму.

Пізніше Конституція України 1996 р. закріпила основні вимоги до кандидатів на посаду судді, визначивши необхідний віковий, освітній та про-

6. Положення про короткотермінові юридичні курси для підвищення кваліфікації судово-прокурорських працівників у Харкові, Києві та Одесі // Постанова РНК УРСР від 7 квітня 1924 року // ЗУ УРСР. — 1924. — № 9. — Ст. 65.

фесійний ценз. А в прийнятому згодом Законі «Про судоустрій України» від 20 лютого 2002 р. було підтверджено важливість добору суддівських кадрів виключно на підставі оцінки їх професійного рівня і профпридатності до судової роботи. Цей закон вперше встановив певні обмеження і вимоги щодо морального вигляду, фізичного і психічного стану кандидата на посаду судді і тим самим виключив можливість призначення чи обрання суддею особи, яка не повинна бути допущена до здійснення судової влади. Зокрема, йдеться про осіб: недієздатних і обмежено дієздатних; які мають хронічні психічні чи інші

ном України «Про судоустрій і статус суддів» вимогам, успішне проходження спеціальної підготовки та складання кваліфікаційного іспиту.

Правові основи статусу кандидата на посаду судді закладено Конституцією і законами України «Про судоустрій та статус суддів», «Про Вищу раду юстиції», «Про Конституційний Суд України». У цих нормативно-правових актах сформульовано перелік вимог, що висуваються до кандидатів, передбачено обмеження щодо допуску певних категорій осіб до здійснення судової влади, визначено компетенцію відповідних органів щодо добору кандидатів, розроблено проце-

осіб, які здійснюють судові переслідування від 1990 р., Рекомендація № R (94) 12 Комітету Міністрів країн-учасниць щодо незалежності, ефективності і ролі суддів від 1994 р., Європейська Хартія про статус суддів від 1998 р., Загальна Хартія суддів від 1999 р.

Зауважимо, що вимоги до кандидатів на посади суддів судів загальної юрисдикції докладніше сформульовано в ч. 3 ст. 127 Конституції України: кандидатом на зайняття посади судді суду загальної юрисдикції може бути громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи в галузі права не менше трьох років, проживає в Україні не менше десяти років та володіє державною мовою. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» розкриває деякі положення цієї конституційної норми, а саме: визначає, що під «вищою юридичною освітою» слід розуміти вищу юридичну освіту, здобуту в Україні за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, і вищу юридичну освіту за відповідним освітньо-кваліфікаційним рівнем, що здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку. А під «стажем роботи в галузі права» слід вважати стаж роботи особи за спеціальністю після здобуття нею вищої юридичної освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче спеціаліста.

Закон України «Про судоустрій і статус суддів» в нормативному порядку заборонив доступ до суддівської діяльності певних категорій осіб, зокрема визнаних судом обмежено дієздатними або недієздатними; тих, які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків судді, які мають не зняту чи не погашену судимість.

Закон «Про судоустрій України» вперше встановив певні обмеження і вимоги щодо морального вигляду, фізичного і психічного стану кандидата на посаду судді і тим самим виключив можливість призначення чи обрання суддею особи, яка не повинна бути допущена до здійснення судової влади

захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків судді; мають непогашену чи не зняту судимість, щодо яких проводиться дізнання, досудове слідство чи судовий розгляд кримінальної справи. І хоча цей закон, як і закон України «Про статус суддів», втратив чинність у зв'язку з прийняттям 7 липня 2010 року Закону України «Про судоустрій та статус суддів», його основні положення щодо вікового і професійно-освітнього цензу кандидатів на посади суддів знайшли відображення і в новому законі.

Починаючи з 2010 р. необхідною умовою для набуття статусу кандидата на посаду судді є відповідність встановленим Конституцією і Зако-

ду оцінки професійно важливих властивостей кандидатів та вступу їх на посаду. При доборі кандидатів на посади суддів забезпечується рівність їх прав незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак.

При відборі кандидатів на посаду судді важливо враховувати і вимоги, що містяться у таких міжнародних актах, як Основні принципи незалежності судів та судової влади від 1985 р., Процедура ефективного здійснення Основних принципів міжнародних судових органів від 1989 г., Керівні принципи, що стосуються ролі

Процес обрання судді

Отже, сьогодні особа, яка бажає набути статусу кандидата на посаду судді і в майбутньому планує для себе суддівську кар'єру, після оголошення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України (далі — Комісія) про проведення добору кандидатів на посаду судді, повинна звернутися до Комісії з відповідною заявою та надати документи, які підтверджують відповідність його кандидатури встановленим законодавством вимогам. Після закінчення визначеного строку для подання необхідних документів Комісія проводить спеціальну перевірку цих осіб стосовно відповідності їх установленим вимогам до кандидата на посаду судді. Ті, хто пройшли таку спеціальну перевірку, допускаються до складання іспиту, що проходить у формі анонімного тестування і метою якого є виявлення рівня загальних теоретичних знань претендентів. Особи, які успішно склали іспит перед Комісією, набувають статус кандидата на посаду судді і направляються для проходження курсу спеціальної підготовки. Кандидати, які успішно пройшли курс спеціальної підготовки, направляються до Комісії для складання кваліфікаційного іспиту, який полягає у виявленні належних теоретичних знань та рівня професійної підготовки кандидата на посаду судді, ступеня його готовності здійснювати правосуддя з питань юрисдикції відповідного суду, а також особистих і моральних якостей кандидата. Кваліфікаційний іспит проводиться шляхом складання кандидатом на посаду судді письмового анонімного тестування та виконання практичного завдання з метою виявлення рівня практичних навичок та умінь у застосуванні закону. Це гарантує рівність всіх кандидатів, об'єктивність результатів та прозорість всієї процедури добору кандидатів

на посаду судді. Результати кваліфікаційного іспиту кандидата на посаду судді визначаються за бальною системою — кількість набраних балів визначає рейтинг кандидатів і відповідне місце в резерві на заміщення вакантних посад суддів. У разі відкриття вакантної посади судді Комісія оголошує про проведення конкурсу на її зайняття. Кандидати на посаду судді, які перебувають у резерві та виявили бажання взяти участь у конкурсі на заміщення вакантних посад суддів, у встановлений строк подають до Комісії письмові заяви. Остання проводить конкурс на заміщення вакантних посад судді і здійснює вибір на користь того претендента, який має найвищий рейтинг у резерві кандидатів на посаду судді. Якщо у конкурсі беруть участь кандидати з однаковим рейтингом, перевага надається тому кандидату, який має більший стаж роботи у галузі права.

За результатами проведеного конкурсу Комісія надсилає до Вищої ради юстиції відповідно до кількості вакантних посад судді рекомендації про призначення конкретних кандидатів судьями, яка після розгляду цього питання на своєму засіданні приймає рішення про внесення подання Президенту України про призначення кандидата на посаду судді. Останній протягом тридцяти днів з дня отримання такого подання видає указ, у якому зазначається, в який саме суд призначається особа на посаду судді. Далі проводиться урочиста церемонія складання присяги судді у присутності Президента України. Принесена публічно і скріплена підписом судді присяга є юридичним актом, що фіксує момент його вступу на посаду, визначає фактичне набуття повноважень судді.

Втілюючи в життя положення нового закону щодо проце-

дури добору суддівських кадрів, Комісія у 2011 році провела добір кандидатів на посаду судді за новими загальноприйнятими у світі правилами: на основі анонімного тестування та кваліфікаційного іспиту. Так, з метою визначення рівня загальнотеоретичних знань у галузі права осіб, які претендують зайняти вакантні посади суддів, Комісія відповідно до вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 22 травня 2011 року провела перше анонімне тестування кандидатів на посаду судді. Цей іспит одночасно відбувався на базі чотирьох вищих навчальних закладів: Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Львівського національного університету ім. Івана Франка, Національного університету «Одеська юридична академія» та Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». Для реалізації цієї процедури Комісія розробила та апробувала стандартизовані тестові завдання, які містили 100 питань із 12 галузей права з варіантами відповіді множинного вибору, які роздавалися під час першого тестування. Комісія завчасно затвердила і розмістила на своєму сайті (www.vkksu.gov.ua) програму, за якою розроблені тестові питання і яку слід використовувати при підготовці. Кожен кандидат, який виявив бажання взяти участь у тестуванні на посаду судді, повинен скласти такий тест. Кандидат, який складає тест, клеїть на першу сторінку тестового завдання штрих-код, згенерований на основі його паспортних даних, який зчитується та розшифровується лише комп'ютером, без участі людини, після завершення тесту та направлення результатів до Комісії. Всі результати підраховуються тим же комп'ютером та оприлюднюються на порталі Комісії.

Зокрема, протягом місяця 3593 особи виявили бажання взяти участь у першому тестуванні на посаду судді та надіслали стандартний пакет документів, 3430 з них були допущені до складання тесту. Відтак, 19 червня 2011 р. Комісія в м. Одесі на базі Національного університету «Одеська юридична академія» провела другий етап добору кандидатів на посади суддів — складання кваліфікаційного іспиту, який полягав у виявленні ступеня готовності кандидата на посаду судді здійснювати правосуддя з питань юрисдикції відповідного суду. За результатами кваліфікаційного іспиту було складено рейтинг кандидатів на посаду судді, в основі якого було покладено кількість отриманих балів. 19 липня 2011 року Комісія прийняла рішення, яким оголошено конкурс серед кандидатів на посаду судді вперше на заміщення вакантних посад суддів у місцевих судах загальної юрисдикції Вінницької, Донецької, Луганської та Харківської областей.

Слід зазначити, що перший добір кандидатів на посади суддів здійснювався без етапу спеціального навчання в Національній школі суддів, оскільки ця установа ще не встигла налагодити свою роботу, однак судова система гостро потребувала нових суддівських кадрів. Уже наступний етап добору суддівських кадрів, ймовірно, включатиме спеціальну підготовку майбутніх суддів. До того ж Європейська Хартія суддів закріплює вимоги обов'язкової професійної підготовки кандидатів в судді «шляхом спеціального навчання, організованого за рахунок держави» (п.2.3. Хартії).

Також слід зауважити, що перед Комісією постало завдання

оперативно налагодити роботу з організаційно-методичного забезпечення процедури добору кандидатів на посади суддів. Аналізуючи результати першого кроку, зазначимо, що процедурою не було передбачено оцінку рівня особистих і моральних якостей кандидатів на посади суддів. Між іншим, підвищена нервозність, честолюбство, нестриманість, неуважність, надмірна самовпевненість, невміння спокійно вислуховувати сторони і показання свідків не сприяють правильному розумінню обставин справи та об'єктивній оцінці доказів, а отже, є перешкодою високопрофесійному суддівству. Саме тому у багатьох європейських країнах, наприклад, Бельгії, Швеції, Польщі тощо, значна увага приділяється психологічним і моральним якостям суддів.⁷ У п.10 «Основних принципів, що стосуються незалежності судових органів», схвалених Генеральною Асамблеєю ООН у 1985 році, також зазначається, що особи, відібрані на судові посади, повинні мати високі моральні якості та здібності.⁸ Однак вказаний недолік швидше відноситься не до прогалини в діяльності Комісії, а до недосконалості українського законодавства, оскільки в ньому і досі не визначено такий критерій, як особисті і моральні якості, яким повинен відповідати кандидат на посаду судді. Зауважимо, що законодавство більшості країн ставить в один ряд як професійні якості кандидата, так і його морально-етичні характеристики. На наш погляд, значно удосконалив процедуру добору кандидатів на посаду судді запровадження психологічного тестування разом з анонімним тестуванням, тобто на першому етапі добору канди-

датів. Таке психологічне тестування кандидатів повинно мати конкретну спрямованість на виявлення потрібних в даній професійній діяльності якостей особистості. Для цього мають бути створені формалізовані вимоги, на основі яких можна буде судити про: 1) повну відповідність особи вимогам професії; 2) абсолютну несумісність особистості і діяльності; 3) відносну можливість зайняття певної суддівської посади. Отримані результати, по-перше, дозволять економити бюджетні кошти, що не витратяться на підготовку кандидата на посаду судді у разі абсолютної несумісності особистості кандидата і професії судді; по-друге, дозволять правильно спланувати підготовку майбутнього судді, коригуючи і виховуючи в нього професійно важливі якості та здібності. При цьому важливо пам'ятати, що будь-який метод підбору повинен бути науково обґрунтованим. Кожна якість, здатність, навичка мають бути витребувані суддівською діяльністю. Тому для того, щоб застосувати ту чи іншу систему тестових проб до кандидатів на посади суддів, необхідно чітко визначити, які якості необхідні майбутньому судді для успішної професійної діяльності. Тобто, повинні бути нормативно визначені та обґрунтовані з позицій системного підходу ті якості, якими зобов'язаний володіти претендент на заняття суддівської посади. Цей перелік складатиме зміст соціопсихограми судді, розробленої на основі аналізу змісту суддівської діяльності. Вважаємо, що такий напрям повинен дістати своє нормативне закріплення з подальшою реалізацією у діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

⁷ Коментар до Конституції України. — К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1998. — С.299.

⁸ Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. — Амстердам—Київ: Українсько-Американське бюро захисту прав людини, 1996. — С.28.

Маляренко Василь Тимофійович —
ректор Національної школи суддів України,
член-кореспондент Національної академії правових наук
України, доктор юридичних наук,
професор, суддя вищого кваліфікаційного класу,
заслужений юрист України.
Голова Верховного суду України (2002–2006)

Народився 18 жовтня 1941 року в с. Вікторівка Маньківського району Черкаської області.

Трудову діяльність розпочав з 1958 року: працював робітником та гірничим майстром вугільної шахти, інженером у системі шахтобудування.

В 1962 р. закінчив Кадіївський гірничий технікум. З 1963 по 1966 р. проходив військову службу на космодромі Байконур.

У 1973 р. закінчив Харківський юридичний інститут за спеціальністю «Правознавство» з присвоєнням кваліфікації юриста.

Після цього працював суддею Кадіївського міського суду Луганської області, суддею Луганського обласного суду, заступником голови цього суду. З квітня 1980 р. — суддя Верховного Суду України. Упродовж десяти років був секретарем Пленуму Верховного Суду, з грудня 1993 р. —

заступник Голови Верховного Суду України, у 1996–2006 роках представляв Україну в комісії Організації Об'єднаних Націй з питань запобігання злочинності та кримінального правосуддя, у 2002–2006 роках — Голова Верховного Суду України. Був членом Ради національної безпеки та оборони України.

Ректором Національної школи суддів України призначений рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 21 грудня 2010 року.

Очолював Науково-консультативну раду при Верховному Суді України, був членом Вищої ради юстиції.

З 1994 р. на підставі рішення Кабінету Міністрів України очолював робочу групу з питань підготовки проекту Кримінально-процесуального кодексу України, а з 2003 р. — заступник Голови такої групи у Верховній Раді України. Член комісії з доопрацювання та узгодження проектів Кримінального, Кримінально-процесуального та Кримінально-виконавчого кодексів України, член Комісії з опрацювання питань щодо скасування смертної кари в Україні, Комісії з питань реформування правоохоронних органів України,

Член науково-експертної групи з підготовки Конституційної Асамблеї.

Безпосередньо підготував низку проектів законодавчих актів, у тому числі проект Закону «Про статус суддів», а також проекти постанов Пленуму Верховного Суду України з питань роз'яснення законодавства. Брав участь у створенні Міжнародного кримінального суду як глава делегації України у Підготовчому та Спеціальному комітетах ООН та заступник глави делегації України на Дипломатичній конференції (Рим, 1998 р.), на якій було прийнято Римський статут цього суду.

Автор понад 250 наукових праць, виданих як в Україні, так і поза її межами. Протягом 1993–2010 рр. у співавторстві опублікував низку збірників із судової практики.

Нагороджений орденами: «За заслуги» III (1998), II (2000), I (2004) ступенів; «Ярослава Мудрого» V ступеня (2006), медалями: «Двадцять років Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.» (1965 р.) та «Ветеран праці» (1989 р.); Почесною грамотою Верховної Ради України (2002). Є одним із перших лауреатів премії ім. Ярослава Мудрого (2001). Має інші нагороди й відзнаки.

Шукліна Наталія Георгіївна —

проректор з науково-дослідної роботи Національної школи суддів України, кандидат юридичних наук, професор

Народилася 21 травня 1953 р. у м. Києві. У 1976 р. закінчила юридичний факультет Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка. У 1976 — 1979 рр. працювала помічником прокурора Радянського району м. Києва, в 1978 р. вступила до аспірантури Інституту держави і права АН УРСР.

З 1987 по 1996 рр. — доцент кафедри, з 1996 по 2005 рр. — завідувач кафедри, а з 2005 р. — професор кафедри конституційного права Київського національного університету імені Т.Г. Шевченка.

Рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 30.05.2011 р. призначена проректором з науково-дослідної роботи Національної школи суддів України.

Має понад 70 опублікованих праць. Є членом Редакційної ради науково-практичного юридичного видання «Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України».

У 2004 — 2008 рр. — член групи експертів із забезпечення діяльності тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України по опрацюванню проектів законів про внесення змін до Конс-

титутції України, 1997 — 2010 рр. — член науково-координаційної ради Фонду місцевого самоврядування.

2007 р. — член науково-методичної ради Вищого адміністративного суду України, член Союзу юристів України.

Указом Президента України від 21.02.2011 р. включена до складу науково-експертної групи з підготовки Конституційної Асамблеї.

За період трудової діяльності Шукліна Н.Г. нагороджена Знаком Міністерства освіти «Відмінник освіти України» (1998 р.), нагрудним знаком «Знак пошани» Київського міського голови (2003 р.). Має Почесні грамоти Київського міського голови (2002, 2003, 2004 рр.), Подяку Кабінету Міністрів України (2000 р.), Подяку Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в організації та підготовці першого добору кандидатів на посаду судді вперше (травень-червень 2011 р.).

Кучинська Оксана Петрівна —

проректор з підготовки кадрів для судових органів Національної школи суддів України, кандидат юридичних наук, професор

Народилася 2 жовтня 1958р. у м. Києві в сім'ї військовослужбовців.

1981 року закінчила юридичний факультет Київського державного

університету ім. Т.Г.Шевченка з відзнакою за спеціальністю «Правознавство».

З 1981 по 1989 рр. працювала у Верховному Суді України на посадах консультанта судової палати з кримінальних справ та старшого консультанта відділу узагальнень судової практики.

З 1989 по 1997 рр. працювала на юридичному факультеті Київського університету імені Тараса Шевченка на посаді асистента.

У 1996 року захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

З 1997 по червень 2011 рр. — проректор з навчальної роботи Академії адвокатури України, професор кафедри кримінального процесу та криміналістики. Кучинська О.П. є членом спеціалізованої вченої ради Академії адвокатури України.

Рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України від 1 червня 2011 р. призначена проректором з підготовки кадрів для судових органів Національної школи суддів України.

Автор і співавтор понад 50 наукових праць. Кучинська О.П. є членом Редакційної ради науково-практичного юридичного видання «Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України».

Входить до складу Асоціації процесуалістів України.

Має подяку Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в організації та підготовці першого добору кандидатів на посаду судді вперше (травень-червень 2011 р.).

Місце Національної школи суддів України в системі судоустрою України

Підготовка висококваліфікованих кадрів для судової системи України має загальнодержавне значення і є запорукою підвищення якості здійснення правосуддя і відповідно — покращення міжнародного іміджу України.

Реалізація цього завдання у форматі судової реформи в Україні вимагала заснування окремого навчального закладу, яким стала Національна школа суддів України, утворена рішенням Вищої кваліфікаційної комісії суддів України 21 грудня 2010 року. А 17 січня 2011 року Президент України видав відповідний указ, яким доручив прискорити формування Національної школи суддів України на базі Академії суддів України.

Наталія Шукліна,
проректор
Національної школи
суддів України,
кандидат
юридичних наук,
професор

Очолив Національну школу суддів України (далі — Школа) юрист найвищого професійного рівня, доктор юридичних наук, професор, академік Української академії наук, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Голова Верховного Суду України 2002–2006 років, заслужений юрист України, повний кавалер ордена «За заслуги» Маляренко Василь Тимофійович.

Завдяки зусиллям керівництва при Школі створено регіональні відділення у Дніпропетровську, Донецьку, Львові, Одесі, Севастополі, Харкові та Чернівцях.

Окрім спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді та підвищення рівня кваліфікації суддів, перед Школою також були поставлені вимоги щодо підготовки працівників апарату судів, проведення наукових досліджень з питань удосконалення судочинства, науково-методичне забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Вищої ради юсти-

ції, а також вивчення міжнародного досвіду організації діяльності судів.

З метою системного виконання завдань, що поставлені перед Національною школою суддів України, було розроблено і затверджено План роботи Національної школи

урахуванням пропозицій і потреб суддів і працівників апаратів судів усіх рівнів розроблено Графік з підготовки суддів та працівників апаратів судів на перше та друге півріччя 2011 року.

Пріоритетними формами навчання під час підготовки

Вища кваліфікаційна комісія суддів України 21 грудня 2010 року своїм рішенням утворила Національну школу суддів України, яку очолив Маляренко Василь Тимофійович

суддів України і План науково-дослідної роботи Національної школи суддів України на 2011 рік.

Для організації якісної підготовки суддів та працівників апаратів судів у цьому році Національною школою підготовлено та затверджено 22 Типові навчальні плани підготовки для різних категорій слухачів, з яких 12 планів для суддів і 10 — для працівників апарату судів. На основі таких планів та з

суддів та працівників апаратів судів у Школі є інтерактивні лекції з актуальних питань правозастосування, вирішення казусів та симуляції (навчальні судові засідання). Окрім цього, актуальними залишаються й такі форми, як практичні заняття, семінари та засідання круглого столу.

У процесі підготовки слухачі не лише вдосконалюють знання з основних напрямів здійснення правосуддя та реформу-

вання судової системи, але й виробляють навички організації та ведення судового провадження і судової статистики, формують належний рівень суддівської етики, етики поведінки державного службовця, отримують знання з юридичної психології та засобів безконфліктного поводження в колективі.

Зазначу, що підготовку слухачів Школи забезпечує високопрофесійний викладацький склад, адже до участі в навчальному процесі залучаються і штатні викладачі Школи, і викладачі з інших установ та організацій, науково-педагогічні працівники вищих навчальних закладів України, судді-практики Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищого господарського суду України, Вищого адміністративного суду України; апеляційних та місцевих судів загальної юрисдикції.

За перше півріччя 2011 року Національною школою суддів організовано заняття з підготовки суддів та працівників апаратів судів для 3751 слухача, з яких центральним апаратом — для 1031 особи, а регіональними відділеннями — для 2720 осіб. За підсумками навчання слухачі Школи отримують сертифікат.

Окрім регулярних занять із підготовки слухачів, Школа широко практикує проведення спеціалізованих семінарів з актуальних питань судочинства, більшість з яких організовується за тематикою, запропонованою під час занять та опитувань, а також із урахуванням змін чинного законодавства України. Для підготовки спеціалізованих семінарів широко залучаються інтелектуальні можливості міжнародних проектів.

Стосовно наукової роботи, Школою розроблено Кон-

цепцію науково-дослідної роботи Національної школи суддів України на 2011–2015 роки. Наукові співробітники Школи працюють над науково-методичним забезпеченням діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради юстиції та судів загальної юрисдикції, проводять наукові дослідження з питань удосконалення судочинства та вивчення міжнародного досвіду

Оскільки Національна школа суддів України утворена при Вищій кваліфікаційній комісії суддів України (далі — Комісія), особливим напрямом її роботи визначено системну плідну співпрацю з Комісією. Це завдання покладено на відділ науково-методичного забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України Національної школи суддів України, який організовує наукові дослід-

За перше півріччя 2011 року
Національною школою суддів України
організовано заняття з підготовки суддів
та працівників апаратів судів для

3751 слухача

діяльності судів. Для цього у Школі створено науково-методичну раду, яка забезпечує планування та координацію науково-дослідної роботи, визначає пріоритетні напрями наукових досліджень та сприяє у їх здійсненні, заслуховує наукові звіти, розробляє рекомендації і пропозиції щодо удосконалення процесу підготовки та перепідготовки кадрів для судової системи.

Для ведення науково-дослідної діяльності у структурі Школи утворено такі наукові відділи: наукових досліджень проблем судочинства та його удосконалення; вивчення міжнародного досвіду організації діяльності судів; науково-методичного забезпечення судів загальної юрисдикції; науково-методичного забезпечення діяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України і науково-методичного забезпечення діяльності Вищої ради юстиції.

ження та вносить відповідні пропозиції щодо удосконалення діяльності Комісії, проводить роботу із науково-методичного забезпечення діяльності Комісії в частині здійснення нею дисциплінарного провадження стосовно суддів місцевих та апеляційних судів, проведення іспиту (анонімного тестування) на виявлення рівня загальних теоретичних знань у галузі права кандидатів на посаду судді, кваліфікаційного іспиту та спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді.

За дорученням Голови Комісії у Школі готують пропозиції до проектів програми анонімного тестування на виявлення рівня загальних теоретичних знань у галузі права та програми кваліфікаційного іспиту; перелік нормативно-правових актів та інших джерел, необхідних для виконання кандидатами на посаду судді практичних завдань із цивільного, кримінального,

господарського та адміністративного судочинства; розробляють та періодично оновлюють тестові бази і бази практичних завдань. Також у Школі налагоджено роботу щодо безперервного та систематичного моніторингу змісту зазначених баз на предмет відповідності чинному законодавству України.

Хочу звернути увагу й на те, що Школа спільно з Комісією готує проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» з метою удосконалення правового статусу Національної школи суддів на основі кращого світового досвіду організації діяльності закладів суддівської освіти.

Окрім цього, у Школі ведеться активна робота щодо наукового опрацювання проблематики притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. Зокрема, автор цієї статті взяла участь у семінарі «Практичні аспекти притягнення судді до дисциплінарної відповідальності», який відбувся 7–9 липня 2011 р. у м. Кам'янцю-Подільському.

У цілому, науково-дослідна діяльність Школи — це інтелектуальна, творча праця, спрямована на одержання і використання нових знань у сфері підготовки висококваліфікованих кадрів для судової системи, наукового забезпечення діяльності судів та інших органів системи судоустрою шляхом здійснення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, проведення науково-дослідної та науково-методичної роботи згідно із завданнями Національної школи суддів.

Науково-дослідна робота у Школі здійснюється на основі таких принципів:

- збалансованості співвідношення фундаментальних і прикладних наукових досліджень;

- комплексного підходу до розв'язання наукових проблем у галузі права;
- органічної єдності правової науки, освіти і практики;
- економічної доцільності та ефективності наукових досліджень і впровадження їх результатів;
- проголошення академічної відповідальності за достовірність і оригінальність отриманих результатів;
- створення оптимальних умов для безперешкодно-

муть лише тимчасовий характер і не вплинуть на досягнення стратегічних цілей держави з підготовки висококваліфікованих кадрів для судової системи України.

Наостанок зауважу, що створення Національної школи суддів України як спеціального автономного закладу з власним бюджетом, самостійними напрямами діяльності, широкими повноваженнями у сфері вироблення і реалізації спеціальних програм підготовки

Окрім регулярних занять із підготовки слухачів, Національна школа суддів України широко практикує проведення спеціалізованих семінарів з актуальних питань судочинства

го пошуку наукової істини, її вільного викладення і поширення;

- плановості проведення наукових досліджень;
- всебічної підтримки наукових відділів, тимчасових наукових колективів, провідних учених, здатних забезпечити випереджувальний рівень наукових досліджень, розвиток творчості молоді;
- інтеграції вітчизняної науки у міжнародний науковий простір;
- постійного впровадження конкретних наукових результатів і методик навчання в процес підготовки кадрів для судової системи.

Попри позитивні тенденції в діяльності Школи є обставини, які стримують її розвиток. Основна серед них — це обмеженість фінансування, що, своєю чергою, породжує проблеми матеріально-технічного і кадрового забезпечення діяльності Школи. Однак, впевнена, вони мати-

суддів та працівників апаратів судів (у тісній та плідній співпраці з Вищою кваліфікаційною комісією суддів України звісно) і, що важливо, який у перспективі має стати потужним загальнонаціональним інтелектуальним науковим та науково-методичним центром, що відповідатиме міжнародним стандартам у галузі судочинства, дозволить ефективно вирішити проблему підготовки висококваліфікованих кадрів для судової системи України.

Користуючись нагодою, хочу висловити вдячність за значну допомогу в підготовці слухачів Національної школи суддів України Центру суддівських студій та його директору пані Верещинській Н.О., Спільній програмі Європейського Союзу та Ради Європи «Прозорість та ефективність судової системи України» і керівнику цієї програми пану Оскару Аларкону, проекту USAID «Україна: верховенство права» та його керівнику пану Девіду Вону.

Віктор Городовенко,
Голова апеляційного суду
Запорізької області

Добросовісне, чесне і кваліфіковане правосуддя – обов'язок кожного судді

Україна на конституційному рівні проголосила себе правовою державою, у центрі уваги якої — людина, її права і свободи. Саме у контексті гарантування та забезпечення прав людини і громадянина на рівні міжнародних стандартів 2010 рік став визначальним у проведеному судової реформи.

У процесі реформування системи вітчизняного правосуддя усі її складові зазнали принципових перетворень. Відбулися структурні трансформації на основі масштабних законодавчих змін, які позначили нові перспективи правового розвитку суспільства і держави.

В історії судової влади України 16 вересня 2010 року ознаменоване початком роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України як постійно діючого органу у системі судоустрою країни.

Цього року ми стали свідками того, яким напруженим і відповідальним став для Комісії період становлення. Слід зазначити, що судові установи всієї країни з нетерпінням чекають на завершення процесу формування суддівського корпусу, який стартував 22 травня 2011 року за новими правилами, визначеними Законом України «Про судоустрій та статус суддів».

Питання призначення суддів на посаду, а особливо вперше, відіграє надзвичайно важливу роль, адже від того, наскільки ретельно добиратимуться кадри, залежить функціонування судової гілки влади в цілому у державі.

Професіоналізм судді — це сукупність знань, інтелекту, культури, етично-психологічних якостей, необхідних для повноцінного здійснення посадових обов'язків. І правильно оцінити ступінь готовності кандидата до надто відповідальної і різнобічної роботи — першочергове завдання Комісії.

Безумовно, міць судової влади і ефективність її діяльності залежать не лише від професіоналізму, але й від об'єктивності, безсторонності і справедливості суддів, а тому ми очікуємо, що при відборі кандидатів на вакантні суддівські посади братимуться до уваги і ці якості.

Крім цього, важливим аспектом є система навчальної і позанавчальної підготовки суддів, яка повинна не лише насичувати майбутнього або діючого суддю знаннями, але, і це головне, — сформувавши стійку потребу і навички самостійного опану-

вання законодавчої бази, що постійно оновлюється. У цьому — секрет підвищення професійного рівня суддівського корпусу загалом і кар'єрного зростання кожного судді зокрема.

Виняткове значення мають питання, що знаходяться в площині дисциплінарної відповідальності суддів. Адже вони безпосередньо пов'язані з авторитетом судової влади. Можливість притягнути суддю до дисциплінарної відповідальності за невиконання ним професійних обов'язків чи порушення закону є необхідною гарантією реалізації права на доступ до правосуддя, закріпленого у статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод, одним із засобів забезпечення справедливого правосуддя. Це механізм, що дозволяє і суддівському корпусу, і суспільству вкотре пересвідчитися в тому, що закон однаковий для всіх і судді також можуть бути піддані покаранню.

Сьогодні з огляду на суспільні очікування Комісія має забезпечити прозорий і об'єктивний порядок притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності та продемонструвати, що вона реально може досягти балансу між контролем за судом та суддівською незалежністю. Адже упродовж короткого періоду недовіки існуючої в Україні системи контролю за діяльністю суддів та процедури притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, а також проблема незахищеності суддів від політичного тиску і спроб залякування набули неабиякого суспільного резонансу.

Звісно, судді мають добросовісно, чесно і кваліфіковано відправляти правосуддя, проте вимагати від них виявлення надлюдських якостей і здібностей, зважаючи на існуючі об'єктивні обставини, не варто. Слід взяти до уваги, що ретельність добору кандидатів, принциповість при прийнятті рішення про відповідальність суддів повинна поєднуватися із захистом і підтримкою тих, хто вірою і правдою служить правосуддю, і є прикладом чесності та справедливості.

Поліна Казакевич,
начальник відділу міжнародного співробітництва
Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

Міжнародна діяльність Вищої кваліфікаційної комісії суддів України

У межах визначених у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року повноважень Вища кваліфікаційна комісія суддів України розпочала активну міжнародну діяльність у суддівській сфері, встановила міжнародні зв'язки з державними інституціями інших країн з метою обміну досвідом та розпочала плідну співпрацю з міжнародними програмами та проектами у підготовці і реалізації спільних заходів.

Основними пріоритетами Комісії у сфері міжнародного співробітництва є налагодження співпраці з іноземними державними та недержавними органами, урядовими і неурядовими установами та організаціями, світовими та європейськими інституціями задля вивчення і впровадження у вітчизняну практику кращого з доробку зарубіжних правників, обміну досвідом у сфері добору кандидатів на посаду судді вперше, переведення судді, обрання кандидата на посаду судді безстроково та дисциплінарної практики.

Комісія є реципієнтом Спільної програми Ради Європи та Європейського Союзу «Прозорість та ефективність судової системи України», що стартувала 1 липня 2008 року та є однією з декількох спільних програм Європейського Союзу і Ради Європи, яка надає допомогу Україні. Сфера діяльності Програми охоплює цілі Європейської політики сусідства Плану дій Україна–Європейський Союз, а також Плану дій для співробітництва Ради Європи з Україною.

Мета Програми полягає у забезпеченні трансформації судової системи України в прозору і справедливую, доступну для усіх громадян, таку, що працює ефективно і відкрито як важлива ланка громадянського суспільства. Діяльність Програми реалізовується за чотирма основними напрямками: правова база судоустрою; загальнодоступність до правосуддя; ефективність судової системи і якість судових рішень; прозорість і відповідальність судової системи.

Для досягнення запланованих результатів Програма забезпечує експертну оцінку законодавства і надає допомогу в розробці законопроектів та поправок до чинних законів, здійснює

моніторинг досягнень і проблем, що виникають у процесі реформування судової системи.

У рамках реалізації Програми представники Комісії взяли участь у спільних міжнародних конференціях, круглих столах, офіційних візитах та робочих зустрічах з метою обговорення актуальних для діяльності Комісії питань. Також за підтримки Програми представники Комісії, Вищої ради юстиції, Верховного Суду України та Конституційного Суду України відвідали з робочим візитом Королівство Іспанію з метою ознайомлення з досвідом роботи судової гілки влади цієї країни, а також провели три навчальні сесії за участю експертів Ради Європи для суддів Верховного Суду України, вищих спеціалізованих та апеляційних обласних судів із методології тлумачення нормативно-правових актів.

Ідея запровадження спеціального навчального курсу з методології тлумачення нормативно-правових актів була запропонована Головою Комісії І.Л. Самсіним у контексті додаткових заходів на період реалізації Спільної програми під час засідання керівного комітету Проекту «Прозорість та ефективність судової системи України». Зважаючи на позитивні відгуки слухачів після прослуховування лекційного матеріалу, представленого європейськими та вітчизняними експертами, участі у практичних заняттях та дискусіях, планується залучати кращих експертів, науковців до підготовки висококваліфікованих кадрів для судової системи у Національній школі суддів України.

Також Комісія активно співпрацює з Проектом Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Україна: верховенство права», який реалізовується в Україні в кілька етапів з травня

2006 року по вересень 2011 року. Мета його — допомогти Україні вдосконалити правове поле судової системи, зокрема його регуляторну складову; вирішити проблеми професійної підготовки, підвищення кваліфікації суддів, їх підзвітності; запровадити принцип прозорості у діяльність судів і залучити представників громадянського суспільства як партнерів у реформуванні та вдосконаленні процесу судочинства.

За підтримки Проекту було проведено анонімне тестування (іспит) кандидатів на посаду судді вперше для виявлення рівня їх загальних теоретичних знань в галузі права на базі чотирьох юридичних вищих навчальних закладів та кваліфікаційний іспит на базі Національного університету «Одеська юридична академія».

Окрім цього, проведено два робочих семінари з метою оптимізації роботи Комісії на тему «Робота Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в нових умовах» та «Практичні аспекти притягнення судді до дисциплінарної відповідальності».

З часу набуття Комісією статусу постійно діючого органу в системі судоустрою України семінар на тему «Робота Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в нових умовах» став наймасштабнішим заходом за рівнем представництва, проблематикою запропонованих до обговорення питань і кількістю прийнятих учасниками рішень для подальшого впровадження у практичну роботу Комісії.

Зокрема, окрім іноземних експертів у роботі семінару взяли участь представники Адміністрації Президента України, Комітету Верховної Ради України з питань правосуддя, Вищої ради юстиції України, Ради суддів України, рад суддів загальних судів, адміністративних судів, господарських та вищих спеціалізованих судів України, Національної школи суддів України, Міністерства юстиції України, Державної судової адміністрації України та Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого».

За результатами роботи семінару було визначено основні напрями планування роботи Комісії на наступний період, серед них:

- підготовка та затвердження відповідних підзаконних нормативно-правових актів (положень, порядків та методик), що мають урегулювати порядок розгляду Комісією питань, зокрема щодо добору кадрів на посаду судді вперше та притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності;

- забезпечення розробки та належної перевірки тестових завдань, що пропонуватимуться кандидатам на посаду судді для складення анонімного письмового тестування та кваліфікаційного іспиту;

- упровадження стандартизованих документів Комісії.

Необхідність проведення робочого семінару на тему «Практичні аспекти притягнення судді

до дисциплінарної відповідальності» була зумовлена потребою обговорити проблемні питання процедури здійснення дисциплінарного провадження щодо суддів; проекти документів, що регулюють процес притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності; а також упровадження у діяльність Комісії сучасних інформаційних технологій та стандартизованих документів з цього питання. Поряд денний семінару включав і ознайомлення членів Комісії і працівників секретаріату з іноземним досвідом організації роботи державного органу, уповноваженого розглядати питання притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, та вироблення концептуальних засад проведення конкурсу на заміщення вакантної посади судді.

Учасниками заходу після дискусій та обговорень було прийнято рішення обробити, систематизувати інформацію і висловлені пропозиції та урахувати їх в роботі Комісії в межах повноважень, визначених Законом України «Про судоустрій і статус суддів».

Також завдячуючи Проекту Комісія отримала обладнання для створення і функціонування власного веб-порталу і для автоматизованої обробки виконаних кандидатами на посаду судді тестів.

Окрім того, Департаментом Ради Європи з правового розвитку та зміцнення прав людини Комісію як новостворений незалежний постійно діючий орган у системі судоустрою було запрошено до роботи в рамках Програми Ради Європи «Підтримка судової реформи в країнах Східного партнерства» з метою вироблення проекту рекомендацій Венеціанської комісії для подальшого їх урахування на національному рівні державами-членами.

У травні цього року Генеральним директором з прав людини та правових питань Ради Європи у м. Страсбурзі була проведена організаційна зустріч за участю експертів Ради Європи та представників судової влади України, Вірменії, Азербайджану, Молдови та Грузії.

До складу делегації, яка на цій зустрічі представляла Україну, входили представники Міністерства юстиції України, Верховного Суду України, Національної школи суддів України, Центру суддівських студій, Академії адвокатури України та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Комісія також взяла участь у роботі дводенної сесії робочої групи «Незалежні судові системи» підгрупи «Органи суддівського самоуправління» та триденної сесії робочої групи «Незалежні судові системи» підгрупи «Призначення на посаду судді вперше, кар'єра судді та дисциплінарна відповідальність судді», що проводилися у м. Страсбурзі цього року в рамках Програми.

Як один із партнерів Комісія залучена до міжнародних проектів «Посилення професійної підготовки щодо Європейської конвенції з прав лю-

дини — Європейська програма освіти в галузі прав людини для юристів» та «Забезпечення ефективної імплементації на національному рівні Європейської конвенції з прав людини ключовими групами правників» у рамках Плану дій Ради Європи для України на 2011–2014 роки.

Необхідно звернути увагу на те, що зазначений План дій, схвалений на засіданні Комітету міністрів РЄ 6 липня 2011 року, був розроблений Секретаріатом РЄ на основі пропозицій української сторони.

Реалізація згаданих проектів Ради Європи передбачає проведення засідань робочих груп з питань методології навчання, пленарних засідань у РЄ в Страсбурзі для представників національних установ професійної підготовки суддів і прокурорів, ознайомчих візитів до Ради Європи, зокрема до Страсбурзького Суду та установ-пар-

тнерів у Європі; підготовку довідників та планів навчальних курсів, ознайомлення з практичними прикладами та інформаційними матеріалами, написання посібників з підготовки інструкторів; підготовку інтерактивних курсів електронного навчання; проведення експертних зустрічей і семінарів, у тому числі тематичних і поглиблених, які вестимуть міжнародні експерти Ради Європи, а також каскадних семінарів за участю національних інструкторів з проблематики Європейської конвенції з прав людини; симпозиумів, круглих столів, конференцій.

У подальшому в межах повноважень Комісія має намір брати участь у нових проектах Ради Європи та інших європейських інституцій з метою імплементації міжнародних правових норм в національне законодавство, що регулює функціонування судової системи України.

Наталія Петрова,
заступник керівника
проекту «Україна:
верховенство права»
Агентства США
з міжнародного розвитку
(USAID)

Мирослава Воронцова,
фахівець проекту
«Україна: верховенство
права» Агентства США
з міжнародного розвитку
(USAID) з питань
тестування

Співпраця заради майбутнього

Вища кваліфікаційна комісія суддів України є партнером Проекту «Україна: верховенство права» Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), який реалізовується в Україні з травня 2006 року в рамках міжурядової Угоди між урядом України і урядом Сполучених Штатів Америки.

Основним контрактним завданням Проекту є надання технічної допомоги українській державі, зокрема різним державним установам, у завершенні судової реформи і підвищенні прозорості та підзвітності судової системи.

Задля досягнення цієї мети Проект усі роки приділяє особливу увагу підтримці партнерів у реалізації законодавчих положень щодо забезпечення автоматизації процесів документообігу та модернізації діловодства в судах країни, об'єктивного процесу добору кандидатів на посаду судді, а також в оптимізації роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України (далі — Комісія) через упровадження в користування стандартизованих бланків заяв кандидатів на посаду судді та бланків скарг на поведінку судді, надання допомоги судам та радам суддів усіх рівнів

у покращенні комунікації із засобами масової інформації. Підтримка включає також організацію опитувань відвідувачів суду щодо рівня їх задоволення якістю отриманих в суді послуг, підготовку та проведення тренінгів для суддів і працівників апарату судів, а також участь у вирішенні питань уніфікації і стандартизації практики притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року започатковано унікальну в історії України систему добору суддівських кадрів, що передбачає кількарівневий відбір кра-

щик кандидатів за результатами: (а) анонімного тестування, (б) складення кваліфікаційного іспиту та (в) конкурсного зайняття вакантної посади судді. Законом також уніфіковано дисциплінарний процес. Виконання означених функцій покладено на Вищу кваліфікаційну комісію суддів України — постійно діючий державний орган.

Запровадженню наведених нововведень у напрямі реформування процедури добору суддівських кадрів та уніфікації дисциплінарної практики щодо суддів передувала багаторічна кропітка співпраця Проекту з Комісією, Державною судовою адміністрацією, Міністерством юстиції, Комітетом Верховної Ради України з питань правосуддя та кваліфікаційними комісіями апеляційних округів, що існували до прийняття Закону.

Добір кандидатів на посаду судді: як це було

На початок реалізації Проекту в Україні діяло 13 кваліфікаційних комісій суддів у географічно різних апеляційних округах, у системі господарських та адміністративних судів і Вища кваліфікаційна комісія суддів України. Усі вони працювали на громадських засадах, збираючись на свої засідання раз на місяць, і опрацьовували матеріал, що готувався для них відповідно територіальними управліннями Державної судової адміністрації України (ДСАУ) і структурним підрозділом ДСАУ. Між ними не існувало ієрархії, кожна була незалежним органом, який відповідав за добір кандидатів на посаду судді та дисциплінарну практику стосовно суддів у своєму регіоні чи у власній юрисдикції.

Така система, з одного боку, створювала можливість кожній кваліфікаційній комісії суддів (ККС) виявляти ініціативу і формувати власну політику відбору кандидатів на суддівські посади та застосування дисциплінарних стягнень, а з іншого — залишала питання державної ваги (добір суддівських кадрів) роздробленим, поверхово вирішуваним та далеким від досконалого.

Законодавча неврегульованість деталей у процесі добору суддів при автономії 13 ККС дозволяла кожній з них виробити і застосовувати свою методику проведення співбесіди з кандидатом. Окрім того, процедура обростала не передбаченими законом етапами. Наприклад, невідомо як з'явилася вимога попередньої зустрічі потенційного кандидата з головою відповідного суду, де існувала вакансія, з метою отримання його згоди на розгляд документів саме цього кандидата.

Такий підхід ґрунтувався на суб'єктивній рекомендації голови суду, позитивна відповідь якого в подальшому ставила потенційного суддю у залежність від голови суду.

Кандидати не були обізнані з програмою співбесіди. Вони не мали уявлення, які питання їм ставити-

муться. У практику діяльності ККС не було запроваджено оприлюднення основних критеріїв прийняття ними рішень — програма для співбесіди, перелік характеристик (особистих чи професійних) кандидата, за якими буде надаватися перевага тому чи іншому кандидату у разі проведення конкурсу.

Усі ці фактори давали підстави потенційним кандидатам на суддівські посади та й суспільству взагалі вважати систему добору суддівських кадрів закритою, схильною до кумівства та протекціонізму. Усвідомлюючи свою відповідальність за якість поповнення суддівського корпусу, члени ККС почали практикувати надання переваги працівникам судової системи, яких знали — помічникам суддів, секретарям та іншим.

Так, у червні 2006 року до присяги судді було приведено понад 200 новопризначених суддів, 70% з яких були саме такими працівниками суду. Голова Верховного Суду України Маляренко В.Т.¹ з прикрістю констатував тоді, що відбувається поступова «секретаризація» суддівського корпусу.

Варто зазначити, що з 2007 року Комісія продемонструвала бажання до уніфікації підходів у доборі кандидатів на суддівські посади та дисциплінарної практики.

У співпраці з Проектом Комісія доклала значних зусиль для вивчення досвіду різних ККС, оприлюднювала сучасні ініціативи окремих комісій з метою залучення до їх обговорення широких суддівських кіл. Члени Комісії розробили проекти документів з рекомендаціями щодо добору кандидатів, проведення конкурсу, узагальнення дисциплінарної практики тощо, які мали стати нормативною базою для роботи комісій і сприяти відходу від регіональних стандартів та запровадженню загальнонаціональних підходів у процесі прийняття рішень. На регіональних семінарах члени ККС могли долучитися до вироблення таких документів і формування національної політики у підборі суддівських кадрів. Як правило, такі заходи відвідували представники Вищої ради юстиції, яким стандартизація роботи різних ККС полегшувала роботу з рекомендування кандидатів на посаду судді, та представники Міністерства юстиції, які активно працювали над текстом проекту Закону про судоустрій і статус суддів.

З того ж часу за ініціативи Голови Комісії пана Самсіна та за підтримки Проекту було започатковано щоквартальний випуск Вісника Комісії, метою якого було інформувати про роботу Комісії, консолідувати членів ККС та сприяти вдосконаленню їх роботи.

Добір кандидатів на посаду судді: що змінилося?

За стандартами ООН та Ради Європи добір суддівських кадрів має здійснюватися органами,

¹ Під час зустрічі керівництва Проекту з Маляренко В.Т. у Верховному Суді України у липні 2006 року.

більшість членів яких є суддями, обраними самими суддями. Так само — у процедурі притягнення до дисциплінарної відповідальності.

Філософія цього така: судді добре знають, якими якостями має володіти потенційний суддя, і суддям легше визначити, чи помилився або свідомо допустив порушення їх колега, проти якого порушено дисциплінарне провадження.

Звісно, принцип противаг та стримувань передбачає залучення інших гілок влади до формування суддівського корпусу, що в Україні врегульовано: призначення Президентом на посаду судді вперше та парламентом — на посаду судді безстроково.

Разом з тим, якість суддівського корпусу важлива для суспільства, членам якого час від часу доводиться реалізувати своє право на судовий захист, що, в свою чергу, передбачає право на справедливий судовий розгляд справи неупередженим суддею.

Лише професійно підготовлений суддя зі знаннями етики та розумінням своєї підзвітності здатен протистояти неправомірному тиску та ухвалювати рішення за фактами справи відповідно до закону. У цьому — зміст суддівської незалежності.

Таким чином, на початковому етапі судової реформи актуальним було питання удосконалення системи добору суддівських кадрів відповідно до кращих світових стандартів та суспільних очікувань. Саме тому Проект після оцінки фактичного стану справ щодо добору кандидатів на посаду судді та відповідно до свого завдання з просування принципу прозорості у діяльності судової влади, співпрацюючи з партнерами, пропагував запровадження об'єктивної та справедливої системи добору кандидатів на посаду судді, яка б ґрунтувалася на професійних і персональних якостях претендентів на суддівську посаду, їх готовності та здатності її обіймати.

Виявилось, що на той час уже існував певний досвід Академії суддів України у співпраці з ОБСЄ у виробленні тестових завдань для кандидатів, що містили запитання з різних галузей права і мали за мету перевірку рівня професійної підготовки кандидатів.

Перед Проектом постало завдання вдосконалити цей досвід, перевірили, чи відповідає він стандартам сучасних тестових технологій і чи спрямований на перевірку здатності кандидатів застосувати свої знання права.

Вища кваліфікаційна комісія суддів України підтримала таку ініціативу.

Задля досягнення поставленої мети було сфокусовано увагу на розробці та запровадженні анонімного тестування для кандидатів на посаду судді, яке б відповідало міжнародним стандартам та вимогам, а також ґрунтувалося на визна-

ній у світі методології розробки, апробації та адміністрування.

У взаємодії Вищої кваліфікаційної комісії суддів України попередніх каденцій з Проектом «Україна: верховенство права» було утворено робочу групу зі створення та запровадження єдиних стандартів відбору кандидатів на посаду судді через розробку та запровадження тестування. До її складу увійшли представники Вищої ради юстиції, Комісії, кваліфікаційних комісій апеляційних округів, ДСА, Ради суддів України, діючої на той час Академії суддів України, іноземні та вітчизняні експерти з тестових технологій.

Члени робочої групи за активного супроводу експертів розробили методологію підготовки тестових завдань, процедуру перевірки (апробації) тестових запитань, виписали адміністративні процедури проведення та оцінювання тестів.

З урахуванням вимог цих документів було сформовано тестові завдання, що пройшли успішне апробування під час проведення у шести різних регіонах України семи пілотних тестувань осіб, що перебували на той час у кадровому резерві та претендували на зайняття посади судді.

Для спостереження за пілотним тестуванням були запрошені народні депутати від Комітету з питань правосуддя, представники Ради суддів України та Міністерства юстиції.

Паралельно розроблялися та експериментально вивірялися стандартизовані форми заяви про участь у доборі кандидата на посаду судді та анкети кандидата.

Підсумки пілотних тестувань, а також запропоновані процедури їх організації та супроводу отримали високу оцінку від спостерігачів, у результаті чого ідея анонімного тестування кандидатів на суддівські посади була законодавчо втілена.

Підтримка закону в такій редакції більшістю членів парламенту дає підстави стверджувати про політичну волю докорінно змінити підхід до формування суддівського корпусу і забезпечити заповнення суддівських вакансій з числа найкраще фахово підготовлених кандидатів.

Кількарівневе анонімне тестування, формування рейтингу кандидатів, його оприлюднення на веб-порталі судової влади і проведення конкурсного відбору — ознаки прозорого та професійного добору суддів в Україні — стало реальністю.

Не менш важливим було отримання Комісією за законом нового статусу — постійно діючого органу в системі судової влади, у складі якого домінують судді.

У нових умовах члени Комісії доклали максимальних зусиль задля забезпечення проведення на високому рівні добору кандидатів на посаду судді за новими правилами.

Проект у цьому процесі надавав потрібну організаційну та експертну підтримку. Так, було проведено тренінги для авторів тестових завдань з методології розробки, написання та апробації тестових запитань. Використовуючи отримані під час тренінгу знання, автори розробили певну масу тестових запитань з 12 галузей права, передбачених оприлюдненою Комісією програмою письмового анонімного тестування (іспиту) кандидатів на посаду судді на виявлення рівня загальнотеоретичних знань у галузі права. Ці запитання було апробовано у трьох регіонах країни на початку травня 2011 року та доопрацьовано відповідно до зауважень і рекомендацій експерта з методології розробки тестів. У такий спосіб утворилася база тестових запитань, що використовувалася під час анонімного тестування кандидатів.

Далі потрібно було вирішити питання забезпечення рівних умов для всіх потенційних кандидатів на етапі добору.

Відтак, робоча група приступила до приведення у відповідність до вимог нового законодавства раніше розроблених стандартизованих форм заяви про участь у доборі кандидата на посаду судді та анкети кандидата, а також процедури проведення та оцінювання тестів. Результатом цієї роботи стало затвердження рішенням Комісії від 21 квітня 2011 року Положення про порядок складення кандидатами на посаду судді анонімного тестування (іспиту) та методик його оцінювання. До нього ввійшли більшість найважливіших рекомендацій експертів-тестологів щодо методу вибору тестових запитань при формуванні тестового зошиту за випадковим принципом, застосування штрих-кодів, правил поведінки під час тестування тощо.

Відповідно до рекомендацій експертів з тестових технологій і за сприяння Проекту було придбано програмне забезпечення та необхідне обладнання для проведення автоматичної перевірки і оцінки бланків тестових відповідей кандидатів з метою уникнення втручання людини у цей процес та забезпечення його анонімності і конфіденційності.

22 травня 2011 року під час проведення одночасно у чотирьох регіонах України анонімного тестування 3385 кандидатів на посаду судді представники Проекту були присутні як незалежні спостерігачі у кожному з пунктів тестування.

Комісія за рекомендацією експертів та з метою широкого інформування суспільства про нові правила добору запросила представників преси висвітлити хід тестування та допустила їх до спостереження за початком тестування у кожному з регіонів (роздача бланків для відповідей на тести і тестових зошитів, наклеювання кандидатами штрих-кодів на свої бланки відповідей, відкриття секретних пакетів, у яких міс-

тилися тестові зошити та оголошення усних інструкцій щодо правил проведення тестування).

Голова Комісії пан Ігор Самсін, керівник Проекту USAID «Україна: верховенство права» пан Девід Вон, заступник директора відділу демократії та врядування Місії USAID в Україні пані Лора Павлович (США) та менеджер проектів з питань демократії та врядування Місії USAID в Україні пан Олександр Піскун після початку тестування провели спільну прес-конференцію.

У цілому висвітлення процесу підготовки та проведення тестування кандидатів на посаду судді за новими законодавчими вимогами було досить активним. Зокрема, Комісія спільно з Проектом USAID «Україна: верховенство права» за участі експерта з тестування провели низку прес-конференцій, присвячених цій тематиці.

Експерти оцінили проведене тестування досить високо, однак при цьому наголосили, що запровадження тестування не може розглядатися як одноразова акція. Воно є тривалим процесом і вимагає постійної системної роботи з напруження, перевірки та вдосконалення тестової бази, періодичного підвищення майстерності авторів тестових завдань.

У перспективі заплановано створення необхідної матеріальної бази для проведення тестування в автоматичному режимі на комп'ютерах.

Дисциплінарна практика щодо суддів

Іншим напрямом співпраці Проекту та Комісії є експертна допомога у вдосконаленні практики притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності із забезпеченням наданих законом гарантій суддям під час дисциплінарного провадження.

Інститут дисциплінарної відповідальності суддів є формою їх підзвітності. А тема суддівської незалежності жодним чином не входить з ним у конфлікт, оскільки поширюється тільки на процесуальну діяльність судді, законність якої перевіряється лише за встановленими законом процедурами апеляційного та касаційного оскарження судових рішень.

Суб'єктом дисциплінарної відповідальності суддя може стати у разі порушення термінів судового провадження, розгляду справи у стані конфлікту інтересів, систематичного або грубого разового порушення правил суддівської етики, за розголошення таємниці, що охороняється законом і стала відома під час слухання справи, та за порушення строків і точності подання фінансових декларацій.

За правилами нового Закону України «Про судоустрій та статус суддів» процедура оскарження поведінки судді стала більш демократичною, адже усунуто бар'єр, який існував раніше, коли порушення дисциплінарного провадження щодо судді могло відбутися лише за поданням визначених законом суб'єктів. Тепер — кожен, кому відомо про неналежну поведінку судді, може звернутися до Комісії із відповідним повідомленням (скаргою/заявою) та ініціювати дисциплінарне провадження, якщо Комісія визначить з наявністю підстав для цього.

Сьогодні, у час інтенсивних інформаційних технологій, з метою оптимізації управлінських процесів органи влади зацікавлені у стандартизації та автоматичному опрацюванні вхідних документів.

З урахуванням такого підходу Проект ще у 2007 році запропонував Раді суддів України, як одному із суб'єктів у дисциплінарному процесі щодо суддів на той час, співпрацю у виробленні стандартної форми бланку скарги (заяви) щодо поведінки судді, яка б допомогла громадянам надавати найбільш повну потрібну інформацію, орієнтувала б їх авторів на оскарження саме поведінки суддів, а не прийнятого ними рішення, містила би перелік потрібних додатків і спонукала подавати лише достовірну інформацію.

У 2008 році ця ініціатива була втілена: стандартна форма скарги (заяви) пройшла успішну перевірку у трьох судах Київської області — Броварському, Вишгородському та Києво-Святошинському і дала цікаві результати: 1) наявність бланку скарги у вестибюлі судів не призвела до збільшення скарг на суддів; 2) пропозиція стандартного бланку впорядковувала думки потенційних скаржників і змусила концентруватися саме на поведінці судді; 3) наявність стандартизованих бланків мала провітницьку складову, оскільки інформувала про інститут дисциплінарної відповідальності суддів, про який мало хто з громадян був обізнаний. Тож законодавче запровадження стандартизованої форми заяви

(скарги) стало добрим підґрунтям для нинішньої роботи Комісії у цій сфері.

До спільного досягнення Комісії та Проекту слід зарахувати і роботу над підготовкою та виданням «Збірника рішень кваліфікаційних комісій суддів у дисциплінарних справах. 2007 рік». До збірника, крім рішень з окремих дисциплінарних справ, увійшла вперше зібрана статистично-аналітична інформація щодо віку, стажу роботи притягнутих до відповідальності суддів, характеру порушень, частоти дисциплінарних стягнень та кількості ініційованих подань про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності в розрізі кожного з уповноважених посадових осіб, які мали право на той час ініціювати порушення дисциплінарного провадження щодо судді.

Виявилось, що найчастіше притягувалися до дисциплінарної відповідальності судді, які понад 10 років перебували на своїй посаді — 70,7%; віком від 40 до 50 років — 63%; вперше — 73%; за недотримання Конституції і законів України при вирішенні справ — у 90,4% випадків. Всупереч поширеній думці, що найчастіше ініціюють дисциплінарне провадження проти суддів народні депутати, з'ясувалося, що така ініціатива йшла від членів рад суддів у 53% дисциплінарних справ.

Підсумки і плани на майбутнє

Вочевидь, спільна праця на благо країни дає плідні результати, які є значним внеском у досягнення головної мети — повернути довіру громадян до судової влади.

Приємно констатувати: за рік, що минає, 11 обраних від різних юрисдикцій та регіонів членів Комісії поступово ставали командою, демонстрували державницький підхід, оволодівали досвідом стратегічного планування, системного аналізу, міжнародними стандартами і забезпечили на гідному рівні виконання закону щодо першого добору кваліфікованих кандидатів на суддівські посади.

В умовах надмірних навантажень, оперативного виконання надзвичайно відповідальних завдань апарат Комісії професійно зростає, мужнів, а керівники структурних підрозділів перетворювалися на сучасних менеджерів.

Незабаром нас чекає конкурсний відбір кращих із кращих для заповнення вакансій; всебічний аналіз даних щодо кандидатів, які взяли участь в іспитах; упорядкування дисциплінарної практики; налагодження роботи служби дисциплінарних інспекторів і ще багато інших важливих завдань.

А попереду — довга дорога на шляху становлення міцного, добре організованого та передбачуваного органу судової влади.

Попутних вам, панове, вітрів та успіхів на цій дорозі!

Плід творчих мук — завжди гіркий для автора, бо, як правило, залишає його невдоволеним результатом. Часто буває так, що наступного дня після написання статті виникає бажання її знищити і розпочати творити щось принципово нове.

Колективна творчість, якою є «Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України», так само став вистражданим втіленням виплеканої колективом Комісії

ідеї — започаткувати видання, що не лише дасть чітке уявлення суддівській спільноті, фахівцям з права і громадянам про сьогоденну роботу і плани Комісії, а й відкриє можливості для всіх, хто прагне позитивних змін в українському судоустрої і судочинстві, пропонувати своє бачення з певних проблем, обмінюватися думками, дискутувати, адже на його сторінках це, як відомо, народжує істину.

Представляючи на суд читача узагальнені, осмислені та проаналізовані підсумки першого року діяльності, колектив авторів і редакції сподівається, що цей плід спільної творчої натхненної праці не стане для нього розчаруванням.

Ми очікуємо на підтримку і плідну взаємодію, оскільки в планах на наступний рік, починаючи з першого номера журналу, — публікувати якісну аналітику, статистичні дані, наукові статті, матеріали з практики роботи дисциплінарної служби Комісії, нормативно-правові документи, які готуються Комісією, коментарі та іншу інформацію, звідки і судді-практики, і науковці, і журналісти можуть почерпнути щось важливе для своєї роботи.

Зрештою, шановні читачі, для нас важлива ваша думка — альтернативна, критична, інноваційна, смілива, парадоксальна, — вона збагатить видання, зробить його справді інформаційно багатограним й інтелектуальним.

Певні, що темою особливої уваги суддів стануть матеріали, підготовлені фахівцями Комісії за результатами ведення дисциплінарних справ. Така цінна аналітика, без сумніву, буде дуже корисною на кар'єрному шляху судді.

У журналі обов'язково розміщуватиметься вся необхідна інформація і для бажаних взяти участь у конкурсі на посаду судді.

Чекаємо на пропозиції щодо нових рубрик, тем, проблем до обговорення, роз'яснень з тих чи інших фахових питань, визначеності яких вимагає сьогодення.

Головний редактор

Олена Дронговська

Інтерв'ю спостерігачів на кваліфікаційному іспиті

Девід М. Вон,

керівник проекту Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Україна: верховенство права»

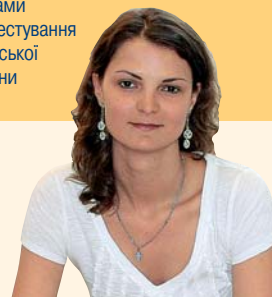
Наталія Петрова,

заступник керівника проекту

Мирослава Воронцова,

фахівець з управління програмами у сфері тестування та суддівської дисципліни

Проект «Україна: верховенство права», мета якого — підтримка демократичного розвитку України та зміцнення верховенства права, з 2007 року підтримував розробку та впровадження об'єктивної системи тестування кандидатів. Я дуже радий, що за участі проекту «Україна: верховенство права» у травні було проведено перше анонімне тестування кандидатів. У тісній співпраці з Вищою кваліфікаційною комісією суддів України розроблялася методологія тестування та процесу валідації.

Проект також допоміг у придбанні Комісією обладнання, яке забезпечило належне оцінювання тестів. Ми і надалі готові підтримувати будь-які ініціативи української сторони у сфері судової реформи, сприяти прозорому відбору суддів, що заснований на заслугах та якостях осіб.

Загалом процес підготовки до проведення іспитів, починаючи з пілотних проектів розробки тестів, потребував величезних зусиль і самовідданості. Я тішуся тим, що Комісія зробила важливий крок — провела ці два іспити у надзвичайно стислі строки на належному рівні, що є значним досягненням.

Я можу тільки долучитися до загальної філософії, закладеної у процес тестування кандидатів. Маю велику надію, як український юрист, що ця система, що є, власне, вимогою закону, започаткувала рівні умови для дуже багатьох кандидатів. Ми працювали з експертами і бачили, наскільки складною була робота. Тому абсолютно погоджуюся з паном Девідом у тому, що члени Комісії, зробивши це вперше, досягли успіху. З точки зору суто організаційної відзначу злагоджену роботу команди Комісії під час тестування на базі Одеської національної юридичної академії, а також викладачів академії. Я питала у кандидатів, чи допомогло їм те, що на сайті Комісії була розміщена програма тестування. Вони дуже схвально поставилися до цього, адже програма окреслила межі підготовки до складання цього тесту.

Мої побажання колективу Комісії, щоб після літнього сезону опрацювали статистику всіх кандидатів, зробили систематизацію за віком, посадами, освітою, регіональною приналежністю. Це буде унікальний статистичний матеріал, що дозволить визначити, який відсоток займають випускники того чи іншого ВНЗ серед тих, хто остаточно склав іспити. І це, переконана, буде впливати на якість юридичної освіти.

Мені довелося працювати у найбільш складних умовах у Харкові, де в анонімному тестуванні взяло участь понад 1000 осіб. Зазначу, іспити свідомо проводилися у найбільших містах, щоб людям було легше дістатися. До речі, експерти з тестології вважають за доцільне у перспективі створити єдиний тестовий центр.

Маю сказати, що це був серйозний виклик для Комісії. Втім, усі етапи тестування пройшли організовано, без затримки.

Зі спілкування з кандидатами з'ясувала, що для досвідчених і теоретично підготовлених кандидатів вирішення тестів і написання практичного завдання з відповідної юрисдикції під час кваліфікаційного іспиту не становило проблеми. До того ж практичне завдання мало на меті виявити здатність логічно мислити.

Стосовно тестів, то ми тривалий час лобювали перевірку не лише знань, але й особистісних якостей кандидатів на суддівські посади. Йдеться про запровадження психологічного тесту, проте це дуже дорогий інструмент, який поки що не до кінця виправдовує себе. Хоча це питання буде актуальним в ближчій перспективі.

Інтерв'ю кандидатів на посаду судді вперше, які успішно склали кваліфікаційний іспит та зараховані до кадрового резерву

Уханьова Ольга, 28 років, помічник судді, м. Донецьк, набрала 85 балів

У цілому процедуру добору кандидатів на посаду судді оцінюю задовільно. Були незручності. Коли на вулиці температура +10 і треба чекати з шостої ранку до четвертої вечора, не було можливості навіть присісти, випити кави після ночі в дорозі. Були проблеми і з переїздом до місця тестування, зокрема з квитками. Я працюю в Донецьку, а складати тестування треба було у Харкові і потім в Одесі. А взагалі люди ввічливі, ставились до кандидатів з розумінням.

Запитання, на мій погляд, були сформульовані не досить чітко з практичної позиції, тобто наголос зроблено на теорію.

Я вважаю, що було б зручніше приймати документи по областях, тобто за місцем реєстрації та проживання. Потрібно більш чітко сформулювати вимоги до документів. Знаю, що кандидатам повертали документи у разі, наприклад, невірно завіреної трудової книжки, а їздити кілька разів подавати документи — це тяжке випробування.

Троянова Олена, 34 роки, начальник юридичного департаменту, м. Горлівка, набрала 85 балів

Процедура добору кандидатів на посаду судді відбулася на високому рівні. Усе було чітко організовано, у групах не виникало конфліктів, не було жодних непорозумінь.

І тестові, і практичні завдання мені далися не легко, було певне хвилювання. Особисто для мене кваліфікаційний іспит був найскладнішим, особливо написання постанови. Було виділено мало часу, всього 3 години. За цей час потрібно

було проаналізувати всі норми вищого законодавства. Я вважаю, що на це мало б відводитися набагато більше часу.

Трояновська Тетяна, 28 років, заступник начальника юридичного відділу Державної податкової інспекції Червонозаводського району, м. Харків, набрала 79 балів

Процедуру добору кандидатів на посаду судді та організацію її проведення за п'ятибальною шкалою я оцінюю на «добре». Головним недоліком була відстань між місцем проживання та місцем проходження тестування.

Як на мене, тестові запитання та практичне завдання були не складними. У першому турі в одному з варіантів тестового запитання були недоліки в поліграфії.

Вважаю, що проміжок часу від першого туру до другого був дуже малий, і від другого туру до конкурсу — також. Замало часу для підготовки, оскільки не всі кандидати-юристи спеціалізуються в усіх галузях права. І для того, щоб більш якісно підготуватися до випробувань, в ідеалі мало б надаватися більше часу. Недоліком також були великі черги на етапі прийняття документів, тому слід зосередити більше уваги на організації цього процесу.

ВІСНИК

Вищої кваліфікаційної
комісії суддів України

передплатний індекс: 89521